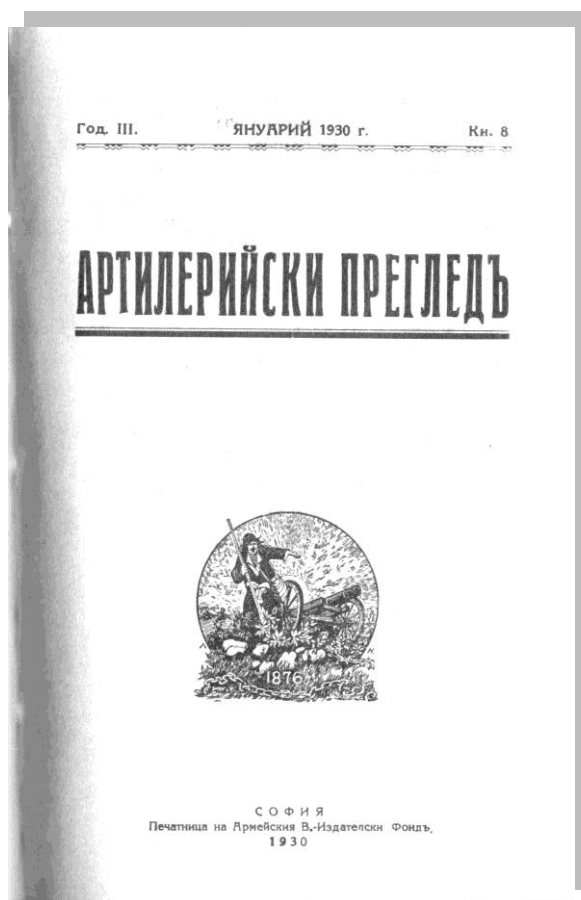

АРТИЛЕРИЙСКИ ПРЕГЛЕД

Март 2010

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ:

полк. инж. проф. д-р Андрей Ив. Андреев,
полк. инж. доц. д-р Николай Й. Досев,
полк. инж. доц. д-р Нелко П. Ненов – главен редактор

Редактор: Светлана Зотова

Преводачи: Пепа Данкова-Богданова, Виктор Величков,
Валентина Енева

Графичен дизайн: Христо Христов

Технически сътрудник: Румяна Лазарова

ISSN 1313-0420

Адрес на редакцията:

9713 Шумен, ул. “Карел Шкорпил” № 1
Факултет „Артилерия, ПВО и КИС”
Тел. (054) 801040 вътр. 54200, 54225
E-mail: artilerijski_pregled@abv.bg

Електронно издание

СЪДЪРЖАНИЕ

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА АРТИЛЕРИЯ	4
<i>Димитър Ж. Тодоров, 130 години бойна слава – създаване и развитие на българската артилерия.....</i>	
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА НА АРТИЛЕРИЯТА.....	40
<i>Иван Ал. Гюргаков, Схващания и методи за планиране на огневото поразяване – комплексно огнево поразяване, огнево поразяване, огнева поддръжка. Методики за планиране, разработвани документи от щабовете и управление на поразяването в периода 1960-2010 г.....</i>	
<i>Атанас Л. Атанасов, Матей К. Киров, Наземно базирани системи за противовъздушна отбрана в българската армия.....</i>	<i>58</i>
АРТИЛЕРИЙСКИ НОВИНИ	76

CONTENTS

A HISTORY OF THE BULGARIAN ARTILLERY	4
<i>Dimitar Zh. Todorov, 130 years of battle glory – establishment and development of bulgarian artillery.....</i>	
THEORY AND PRACTICE OF THE FIELD ARTILLERY.....	40
<i>Ivan Gyurgakov, Concepts and methods for planning a fire strike - complex fire strike, fire strike, fire support. Methods of planning, manuals developed by staffs and strike management during 1960-2010.</i>	
<i>Atanas Atanasov, Mathey Kirov, Land air-defense systems of the bulgarian armed forces.....</i>	<i>58</i>
ARTILLERY NEWS.....	76

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА АРТИЛЕРИЯ

130 ГОДИНИ БОЙНА СЛАВА – СЪЗДАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА АРТИЛЕРИЯ¹

О.р. генерал-лейтенант Димитър Желев Тодоров

Провеждането на настоящата научна конференция, 130 години от създаването на българската артилерия е акт на уважение към предците артилериисти и живите такива, отдала, ум, знание, опит, а много и живота си по-бойните полета във войните за национално обединение и за изграждането на огневата мощ на Българската народна армия и България.

Българската армия е една от най-важните държавни институции, чието развитие се обуславя пряко от големите събития на новата и съвременна история. Преминала през мирните години на упорити усилия и през огъня на бойните полета, тя е олицетворение на нашата независимост и сигурност. Историята на българската артилерия е частица от героичната история на Българската армия. Трудно е в рамките на един доклад да бъдат отразени в подробности моментите от създаването, развитието, укрепването и възмъжаването за повече от 130 години на съществуването ѝ. Не е възможно да се разкаже за всеки етап от развитието на артилерията, в който най-ясно и убедително проличават бойното майсторство, мъжеството и героизма на българските артилериисти и приносът им за извоюване на победата над врага във войните за национално обединение – Сръбско-Българската война (1885 г.), Балканската война (1912-1913 г.), Междусъюзническата (1913 г.), Първата световна война (1915-1918 г.), Втората световна война (1939-1945 г.) и годините на мирно развитие (1945-1990 г.).

Невъзможно е да се разгледат цялостно проблемите през различните етапи на развитието на българската артилерия, нейната организация, въоръжение, формите, методите на подготовка и бойно използване, подготовка на кадрите; да се посочат имената на артилериистите, отдала ума, силите и живота си за развитието на рода войска и обединението на нацията ни.

Главна роля в процеса на поставяне на основите, изграждане, развитие на българската артилерия играе офицерският състав и особено този с висша военна артилерийска квалификация. Проблемът с кадрите стои пред ръководството на Българската армия и в частност артилерията постоянно и приоритетно за решаване.

Несъмнено българската артилерия постига голямо развитие и успехи в периода на 40-те и 90-те години на миналия век.

Българската артилерия през периода 1878-1885 г.

Българската артилерия се създава едновременно с формирането на Българската войска, въз основа на издадени на 25.04.1878 г. от руския комисар в България княз Дондуков-Корсаков Временные правила для земского войска Княжество Болгарского.

На 08 юли 1878 г. императорският комисар в България подписва заповед № 1 за формирането и развитието на Българската земска войска и обявява разформирането на българското опълчение. Българската земска войска се изгражда като постоянна армия с обща задължителна служба. За неин началник е назначен ген.-м-р Александър Панкратиев Шелейхосин, а ген.-майор Феодор Василевич Давидов е освободен от длъжност в Българското опълчение.

Материалната част на българската артилерия при формирането ѝ се състои от дадената такава от Руската армия. Медни и стоманени 4- и 9-фунтови оръдия и няколко 24-фунтови оръдия и 6-дюймови мортири. През 1883 г. русите изпращат няколко 7,5- и 8,7-см оръдия за полската артилерия и 6 оръдия 12-см Д 25 за крепостната артилерия. Това са круповски оръдия, взети като военни трофеи от турците през войната.

Така българската артилерия от 1878-1886 г. е въоръжена с: полска артилерия от бронзови стоманени калибър 10,66 см, снаряд 11 kg; калибър 8,7 см, снаряд 7 kg и с круповски 8,7- и 7,5-см оръдия. Полските оръдия са калибър 7,5 см, а в крепостната артилерия на въоръжение са 24-фунтови бронзови къси и дълги оръдия със снаряд 22 kg, калибър 15 см, също има на въоръжение и няколко 6-дюймови мортири с 30 kg снаряд.

Началната скорост на снарядите при изстрел е около 300 m/s с далекобойност 3-4 km. Така изглежда въоръжението на българската артилерия в първата година на нейното създаване.

Със заповед № 1 на Българската земска войска опълченските дружини се включват в състава ѝ, а със заповед № 3 от 10 юли 1878 г. се преименуват в пехотни дружини.

В точка седма на историческия документ Временные правила для земского войска Княжество Болгарского се казва „... Артиллерийские роты или остаются ротами же для местной артиллерийской службы, или формируют батареи полевые и горные”.¹

Към тези правила е приложено и разписание за организационното и териториално разпределение на войската, където съставът на българската артилерия се определя така: 17 осеморъдейни батареи и по две артилерийски роти и 30 артилерийски роти за местна техническа и артилерийска служба, всичко 64 артилерийски роти.

¹ БЗ войска 1878-1879 г. – Сборник документи. С. ДВИ.

А
П

В изпълнение на горното са отдадени две заповеди по Българската войска - № 1 от 08.07 и № 5 от 12.08.1878 г. в гр. Пловдив, седалището на императорския руски комисар. Въз основа на тези заповеди при всеки санджак (област) се формира по една артилерийска батарея, носеща името на съответната област: 1-ва батарея - Софийска; 2-ра - Видинска; 3-та - Търновска; 4-та - Русенска; 5-та - Филипополска (Пловдивска); 6-та - Сливенска. Освен тези батареи се формират още една – Планинска - в Дупница и една Скорострелна батарея с 5 картечници при Русенския арсенал.²

Важно е да се подчертае, че за кадър са взети цели батареи от пребиваващите в България части от Руската армия. Офицерите и подофицерите са изключително руси, а останалите до 250 души - българи от първия задължителен набор. В 1880 г. Българската артилерия се състои от артилерийски полк от 6 батареи в Шумен и едно артилерийско отделение с щаб с три батареи в София, две батареи в Самоков и една в Дупница; местни арсенални учреждения (управление, арсенал и лаборатория) в Русчук (Русе), огнестрелни складове в: Разград, Плевен, Шумен; една обсадна команда в Русе; една полубатарея в Пловдив към Румелийската милиция.

В края на 1883 г. са формирани две артилерийски бригади (полкове) по 6 батареи, като първата в София: с една 7,5-см и две 8,7-см, шесторъдейни батареи, а останалите три батареи по 8 оръдия 9-фунтови (стоманени). Втората бригада (полк) с щаб в град Шумен е въоръжена с: две 8,7-см и една 7,5-см, шесторъдейни батареи и три батареи с по 8 оръдия 9-фунтови (медни).

Артилерийското управление се премества от Русе в София при Военното министерство като отдел с началник инспектор на артилерията.

Първите трима инспектори от 1878 до 1885 г. са били полковниците: Иван Маргинович Лесовой (юли 1878 – юли 1883 г.), Николай Лаврентиевич Решетин (11 април 1883 – 31 декември 1881) и Дмитрий Гаврилович Арсениев (1 януари 1885 – 7 септември 1885).

За началник на стрелковата част, той и заведущ оръжието е назначен полковник Николай Романович Миронов от Тулския оръжеен завод. Тази длъжност изпълнява до април 1884 г.

Артилерията се обучава по Устав орудейного и батареиногo учения артилерии и для ведения зарядных ящиков.

През 1879 г. са подготвени значителни промени съобразно новите условия. Главната е на 16 април 1879 г. - Търновската конституция полага юридическата основа на Българската армия в Княжеството. Въз

² Виж Михлюзов, Н.Р. о.з. подполк. Българската армия – кратък преглед за нейното историческо развитие. Пловдив 1944.

основа на нея руският императорски комисар издава Временно положение за българската войска, отпечатано на 17 декември 1879 г.

Изпълнителната власт по военното управление принадлежи на военния министър под надзора на княза, а непосредственото ръководство на артилерийските учреждения се възлага на началника на артилерията в Българската земска войска. Със заповед № 33 от 20.05.1879 г. артилерийските батареи се подчиняват направо на началника на артилерията, с което фактически се премахва бригадната (полковата) организация. Закриват се длъжностите на командирите на бригади и техните управления.

През 1880 г. са извършени характерни промени в организационната структура на българската артилерия. Те са свързани с гласувания от Народното събрание Закон за вземане на новобранци в българската войска, предвиждащ за артилеристите действителна служба три години и пет години в запаса, а също така и обединяване на командването на полевите батареи, най-вече с формирането на артилерийски полк и артилерийски отделения. Тези промени са извършени въз основа на Укази № 75 от 19 юли и № 95 от 25 август 1880 г.

По такъв начин българската артилерия се състои от:

- артилерийски полк с шест батареи с щаб в Шумен (шест батареи по 8 оръдия – общо 48 деветфунтови оръдия);
- едно артилерийско отделение от три батареи с щаб в Самоков, формирано от една батарея от Шуменския артилерийски полк, конна батарея от Радомир и полската батарея в Дупница;
- местни артилерийски учреждения в Разград, Шумен, Плевен;
- една полубатарея на Румелийската милиция в Пловдив.

През 1883 г. са извършени нови организационни промени в българската артилерия. Причините за тях са отразени в заповед на военното ведомство от 25 юли 1883 г. – „... за да се доведе артилерията в съразмерност с другите родове оръжия и да се образуват към нея резерви и паркове”. Главното е, че се създава още един артилерийски полк. Всеки от двата артилерийски полка се състоял от по две артилерийски отделения. Съгласно същата заповед артилерийските полкове се формират така:

- Първи артилерийски полк с щаб в София образува първо артилерийско отделение от 1-а, 2-а, 3-а батарея от бившето артилерийско отделение в София и второ артилерийско отделение на артилерийски полкове се образува от 5-а, 6-а, батарея и 8,7-см далекобойна батарея.

- Втори артилерийски полк с щаб в Шумен е формиран от две артилерийски отделения: първо артилерийско отделение от 4-та батарея на бившия полк и новосформирани 7,5-см далекобойни батареи, които приемат номерата 7-а, 8-а, 9-а, и второ артилерийско отделение от 5-а, 6-а батареи от бившия полк и 8,7-см далекобойна батарея.

Едновременно със създаването и развитието на организационната структура на българската артилерия се създават и местните артилерийски учреждения, които достигнат към 1885 г. до няколко склада за стрелково оръжие и запасна артилерийска материална част – в Плевен и Разград, артилерийски склад, оръжейна школа и четири оръжейни работилници.

Изводът е, че до 1885 г. стремежът е да се формират недостигащите артилерийски части, предвидени във Временното положение, за нещо повече не е имало не само идея, но и безспорни възможности. Както създаването, така и обучението и възпитанието на българските артилериисти се извършва при всестранныя помощ на Русия, въз основа на руските принципи за бойното използване на артилерията. Командирите на формираните артилерийски батареи са взети от руските войски. Като инструктори руските офицери заемат старши длъжности в нея – от ротен (батареен) командир и нагоре. Те остават в страната ни до Съединението през 1885 г. Руските инструктори спомагат много за оформяне на духовния образ на българския офицер в духа на руската военна традиция.

Обучението и възпитанието на българските новобранци войници от пехотата, кавалерията, инженерните части и артилерията за сравнително кратко време създават стегната, дисциплинирана, строево подготвена и с висок дух армия, която показва най-добре своите качества в срещите си на бойните полета през 1885 г. с по-старата и по-опитна сръбска армия.

До 1885 г. нашата армия не само се обучава и възпитава в духа на руската военна традиция, но и по руските военни устава. Официален език във войската е руският.

Наред с военното обучение и възпитание на войниците руските инструктори полагат сериозни грижи и за създаването на кадри от българските офицери, които да ги заместят и да поемат сами командването на младата армия.

Още през 1878 г. в Пловдив е формирана Учебна команда за подготовка на офицери. Към края на годината тази школа се премества в София и така се поставя началото на Софийското военно училище, разсадник на младши офицери за армията ни и до ден днешен. До 1885 г. това училище завършват 6 випуска, около 450 души, а през 1912 г. армията има 2680 офицери, възпитаници на това училище.

Стремежът да се постави на здрава основа новото училище за млади български офицери кара руските инструктори да се погрижат веднага да дадат на част от по-способните от тях по-солидна подготовка и да ги подготвят за бъдещи старши началници в българската войска. За тази цел те започват да изпращат ежегодно по няколко офицери във военните академии в Русия – артилерийска, инженерна, генералщабна, където те получават особено здрава военна култура. Мнозина са изп-

ращани и на практическа подготовка в строевите руски части и стрелковите школи.

Благодарение на тези грижи на руските инструктори нашата армия има през критичната 1885 г. няколко прекрасни генералщабни офицери (напълно завършили образованието си), които веднага поемат командването на мобилизираната армия и я водят във войната със завидно умение.

Всичко офицери в артилерията до Балканската война е имало 275; техници, оръжейници и пиротехници 57; запасни офицери в резерва 362; за попълването на недостига от млади офицери служи Артилерийският отдел в Школата за запасни подпоручици.

За осигуряването на подофицери артилеристи и войници, друг персонал за арсеналите, складовете за оръдия и артилерийска материална част, попълването с коне, за снаряжението, облеклото, за щатното имущество има специални учебни команди.

Неотклонно след напускане на страната ни от руските инструктори техният военен дух продължава да живее у нашите офицери.

За краткия си престой в страната ни (всичко 7 години) русите успяват да внедрят в душите на своите възпитаници офицери фанатична любов към военната служба, към военното призвание, към армията и войника, презрение към всякакви материални блага и богатство, до степен почти на някакво монашество. Суворовските идеи за любов към малкия брат войника, за военна доблест, за храброст, за саможертва са всмукани в кръвта им. Строгата дисциплина е евангелие за цялата им служба и дългът към службата и родината е основен стимул в цялостната им дейност. За тях офицерът е часовой, непрекъснато бодърстващ на своя пост за защита на родината.

За жалост руските офицери оставят в наследство на своите неопитни възпитаници и някои отрицателни влияния, характерни може би за руските условия на живот, но съвършено чужди на българския обществен живот и морал. И от това влияние не могат да се освободят някои по-слабохарактерни офицери. Например стремежът към безгрижен живот, към неуморно пиянство, към гуляйджийство и др. Има внушение от русите, че офицерите принадлежат към една по-висока обществена среда от останалия народ. Това внушение изгражда у някои български офицери самомнение и себевъзвеличаване. Страхът да не бъде „опетнен мундирът“, т.е. военната чест, заема видно място във възпитателната система на руските инструктори и за тази цел те са създали в полковете и специални съдилища „Суд чести“ (съд на честа).

Руските инструктори оставят в наследство на нашите офицери и пълна незаинтересованост от политическия и обществен живот в страната, от която те дълго не могат да се освободят.

През Сръбско-Българската война (1885 г.)

Първата война, която българският народ води след Освобождението, война на ранно и върховно изпитание за новата българска армия и за първите български артилеристи, е Сръбско-Българската, която те издържат с чест.

Организацията, с която въоръжените сили на България влизат във войната, има сериозни недостатъци. Преди всичко войските нямат общовойскови единици, състав от части на всички родове войски.

В организационно отношение българската артилерия в навечерието на войната е запазила своя строеж от 1884 г. – два артилерийски полка и една полубатарея, артилерийски склад в София и арсенал в Русе.

Артилерията няма разработени военновременни щатове. В щатовете не е предвиден командир на артилерийско отделение (тази длъжност се изпълнява по заповед на командира на полка от старши батареен командир).

Количественият състав на артилерията – два артилерийски полка с 93 оръдия и на склад в София 25 и в Русе 79 оръдия.

За увеличаване на огневите възможности на артилерията в края на август 1885 г. е сключен контракт за доставка на 87-mm оръдия „Круп” с пълен комплект принадлежности за формиране на шест батареи и са поръчани за доставка 16 000 броя 75- и 87-mm снаряди за полските оръдия. Оръдията не са получени до началото на войната. 16 броя оръдия за две батареи са доставени на 17.02.1886 г., а останалите през август с.г. Поръчаните боеприпаси са получени в Русе в края на ноември 1885 г. Наличните боеприпаси са недостатъчни за продължителна война.

Снаряжението на артилерията е в незадоволително състояние.

Най-болният въпрос за артилерията по време на войната е попълването с конски състав. Наличният такъв е бил стар, некомплектуван. Въпреки срочната доставка на артилерийски коне от Русия и Унгария въпросът не е решен.

Българската армия, в това число и артилерията срещат големи трудности при мобилизацията, свързани преди всичко с липсата на разработени мобилизационни планове и с голям недостиг на български офицерски кадри.

Началник на артилерията тогава е капитан Олимпи Панов, участник в националноосвободителното движение и Освободителната война.

В артилерията към 1 ноември 1885 г. има офицери, от които трима с висше академично образование.³

Успехът на мобилизацията в артилерийските батареи не се повлиява чак толкова от недостига на офицери, колкото от попълването с коне.

³ История на Сръбско-Българската война 1885 г. С., 1925, с. 98

Младото българско командване, възпитано в духа на руското военното изкуство, се оказва на висота при решаването на отговорните задачи при отбраната на страната. Основните схващания за водене на войната са напълно идентични със схващанията на руската армия. Артилерията се счита за главна сила на армията.

Войната е обявена от сърбите на 2 ноември 1885 г. в 6 часа сутринта.

Бойното използване на артилерията в отбранителното сражение е ярко доказателство за подготовката ѝ и пример за активна отбрана. Тук българската артилерия, макар и по-малобройна от сръбската и без строен опит, успешно изпълнява своето предназначение – с огъня си да прегражда пътя на настъпващия противник и заедно с пехотата да не допусне проникване към София.

Българската артилерия успешно води борба с противниковата артилерия и изпълнява задачи по поразяване на неговата пехота.

Благодарение на по-голямата си далекобойност, българската артилерия с огъня си държи сръбските батареи на по-далечни позиции, откъдето техният огън не е ефикасен. Голямо завоевание за българската артилерия е смелото водене на артилерийски огневи двубой с неколкократно превъзхождащ противник.

По време на цялата война и двете страни действат съобразно схващанията от онова време - децентрализирано – побатарейно, дори повзводно. Само в отделни случаи за завоюване на огнево превъзходство над противника има съсредоточаване на огъня на няколко батареи. Характерен в това отношение е случаят със седем батареи при контранастъплението от Пиротското равно поле, които стрелят по вр. Келиш.

Причини за децентрализираното използване на артилерията:

- В българската армия няма подготвени командири на артилерийски отделения, способни да управляват огъня на няколко батареи. Недостатъчна е мирновременната подготовка на командирите на артилерийските полкове.

- Сравнително малкото количество артилерия, с което разполага Българската армия, в твърде широката полоса за отбрана, а след това и при контранастъплението.

Българската артилерия до голяма степен играе ролята на придружаваща артилерия. Винаги е включвана в походния ред на войските. Бойните действия, особено при контранастъплението показват, че наличието на полска артилерия е крайно недостатъчно.

Българската артилерия до Балканската война

След приключване на Сръбско-Българската война от 1885 г. българската държава тръгва по пътя на ускорено икономическо развитие, което по своята същност е едно от най-важните условия за превъоръжаването на българската армия в периода 1885-1912 г.

Усложнението на Българския национален въпрос след Берлинския конгрес заставя българската държава да мисли за решаването му, което е определящо за развитието и превъоръжаването на армията ѝ в края на XIX и началото на XX век. Основното определящо начало на външната и военната политика на България е решението на македонския въпрос като най-важна част от решаването на българския национален въпрос.

След Сръбско-Българската война въоръжените сили на България са реорганизирани въз основа на натрупания от военните действия опит. Организацията на армията е усъвършенствана и се пристъпва към изграждането на общовойскови съединения, т.е. на пехотни бригади, в които се проявяват артилерийски части, съгласно Указ № 76/28 декември 1890 г. на княз Фердинанд I. Едновременно е извършена и нова реорганизация на пехотните полкове, които нарастват на 24, съгласно Указ № 11 от 19.01.1889.⁴

Промените в устройството на въоръжените сили на България не отминават и артилерията и нейните служби. Със заповед № 135/22.04.1886 г. е обявено положението за функциониране на Инспекторат по стрелковата и техническа част във войската.

Процесът на непрекъсната реорганизация на артилерийската инспекция продължава до предвоенната 1912 г.

Инспекторът на артилерията има специалните задължения да изготвя устави, положения, наставления и ръководства по всички направления на артилерийската служба, по снабдяване на армията с оръжие и боеприпаси и тяхното използване. Той събира сведения за усъвършенстване и нововъведения във въоръжението, стрелковото дело и изготвя доклад до военния министър за тяхното въвеждане. Инспекторът ръководи в учебно, стрелково, техническо и тактическо отношение всички артилерийски части, управления, учреждения и изготвя доклади за това до министъра.

Важен консултативен орган на артилерийската инспекция за изучаване на въоръжението и стрелбите във въоръжените сили е Артилерийският комитет. Инспекторът на артилерията по право е негов представител, а постоянни членове са инспекторът по въоръжението, началникът на крепостноартилерийската част, началникът на строевodomакинската част на артилерийската инспекция, командирите на артилерийските бригади, на артилерийските полкове от Софийския гарнизон, командирът на Софийския крепостен батальон, началникът на Арсенала в София. Назначените членове на комитета са офицери с висше артилерийско образование на служба в столичния гарнизон, с голям практически опит.

⁴ Българска военна история – документ – т. 2, С. 1984, с. 196-199; А. Ангелов. Посоч. съч., с. 199, 335-338

Друг важен съвещателен орган на артилерийското ведомство е Изпитателно-техническата комисия, която има задължението да извършва техническите и балистичните изпитания на оръжията, стрелбата с тях всяка календарна година. В състава на комисията се включват офицери с висше артилерийско образование, с практически опит по техническите и балистичните въпроси, неин председател е инспекторът по въоръжението.

Тази организационна структура на артилерийската инспекция се запазва до 1912 г., но с Указ № 1/01.01.1912 г. е въведена промяна в техническата част, като оръжейно-огнестрелната секция е разделена на две – оръжейна и огнестрелкова.

Артилерийско-материалната част на българската артилерия през периода 1885-1912 г. постепенно нараства на 1229 цеви без флотските. В полската артилерия на въоръжение са 920 оръдия, а в обсадната (тежката) артилерия – 109 системи. В периода 1879-1885 г. българската артилерия наброява 192 оръдия, като част от тях са предоставени от Русия, в т.ч. и някои системи „Круп”. Това показва, че артилерийската материална част нараства в количествено и качествено отношение близо пет пъти.

В края на XIX и началото на XX век българската артилерийска мисъл не изостава от тенденциите в развитието на военната техника. Артилерийският комитет въпреки финансовите ограничения на военния бюджет не престава да обмисля модернизацията на нескорострелната артилерийска материална част.

Превъоръжаването на полската артилерия със скорострелни оръдейни системи започва през 1901 г. С протокол № 30 от 03.02.1901 г. се приема програма за изпитание на скорострелните и нескорострелните оръдия.

Общо са закупени 324 оръдия, които са доставени в периода 1901-1908 г. Едновременно е получена артилерийска материална част 75-mm скорострелни оръдия „Круп”, които стрелят със снаряд за полско оръдие с начална скорост 330 m/s и тегло 506 kg. Системата позволява стрелба над 1000 m надморска височина с дальнобойност 5200 m.

Обучение на артилерията

След Сръбско-Българската война артилерията остава в ръцете на българските офицери, дотогава служили 5-6 години под ръководството на руските офицери инструктори. Те нямат практически опит да управляват в боя по-голяма артилерийска единица от батарея.

През това време артилерията на европейските армии достига до известни подобрения в методите на стрелбата, в подвижността, в артилерийската материална част, в действията при оръдията, регламентирани в устави и инструкции. След 1886 г. българските артилеристи се заемат с особена енергия и настойчивост за работа в това направление.

Сръбско-Българската война вселява у българските офицери пълно доверие в руските устави. Въпреки придобития боен опит не се посяга на уставните постановления. След една година се заражда идеята те да бъдат преведени и на 5 декември 1886 г. е отдадена заповед по военното ведомство за превода им.

Едва през 1892 г. се утвърждава Уставът за строевата служба ч. I, II, III със заповед на военното ведомство от 12 февруари с.г.

В същата година е издаден План за разпределение на годишните занятия (Заповед по военното ведомство № 196/1892 г.), чрез който се уеднаквява обучението на всички части.

Артилерийската подготовка се подобрява след внедряване на устава. През 1878 г. са издадени проектонаставления за стрелба в полската артилерия и за стрелба в крепостната артилерия.

В 1898 г. е издаден Устав за конно обучение в артилерийско отделение. Между 1899-1903 г. са преработени всички съществуващи по-рано строеви устави и се разработват за крепостната артилерия ония, които до този момент са липсвали.

Превъоръжаването със скорострелни оръдия и опитът от Руско-Японската война предизвикват коренни промени на Наставлението за стрелба и на Инструкцията за употребление на артилерията в боя. Вместо заемане на открити огневи позиции и право мерене се препоръчва да се заемат закрити и маскирани позиции с насочване в кръг, подход, който няколко години по-рано е приет в корпусната артилерия.

През 1908 г. се разработва проект на Инструкция за употребление и служба в корпусната артилерия и проект на Устав за строевата служба в полската скорострелна артилерия. През същата година проектите са утвърдени и остават в сила до войната (1912 г.). През 1911 г. са издадени Инструкции за употребление на тежката артилерия в България и Устав за бреговата артилерия, а през 1912 г. и за тежката полска скорострелна артилерия.

Подготовката на артилерията неотклонно следва не само напредъка на техниката и усъвършенстването на артилерийската материална част, но и еволюцията на идеите за съвременния бой, затова се изменят с гъвкавост и възприемчивост уставите, наставленията и инструкциите.

Липсата на коне не позволява да се запрегнат в един артилерийски полк повече от три батареи и затова артилерийското отделение е най-голямата единица, с която се провеждат стрелби и тактически учения. За използване в боя като маса артилерия (полк или няколко артилерийски отделения), нямаше в мирно време упражнения, за да добият старшите артилерийски началници умения, навик в управлението на масиран артилерийски огън, чрез което да се развие у тях съзнанието за ролята на артилерията като важен фактор при подготовката на атаката или отбраната за спечелване на победа.

Благодарение на тригодишната си служба и разумната заинтересованост на офицерите и подофицерите, и войниците са доста добре подготвени по специалността си.

Мерачите, наблюдателите, разузнавачите владеят специалността си до съвършенство. Ездачите и прислугата също така са добре подготвени.

Поради тригодишната войнишка служба артилерията не разполага с достатъчен контингент запасни войници и при мобилизация е принудена да се допълва със запасни от другите родове войски. Освен това запасните офицери, подофицерите, мерачите и другите специалисти не могат да се държат в течение с бързите промени в подготовката и бойното използване на артилерията.

През 1901 г. се въвежда нова Инструкция за зимните и летните занятия. В системата на артилерийско-стрелковата подготовка се въвежда „въображаема“ стрелба и артилерийски лагер; решаване на устни и писмени задачи. Офицерите през зимния период провеждат веднъж в седмицата занятия по два часа.

Артилерийските занятия се въвеждат след превъоръжаването със скорострелни оръдия.

До 1909 г. с офицерите се провеждат следните тактически занятия:

- писмени задачи, решавани в определен срок;
- задачи, решавани в казармата за 0,5-1 час;
- задачи при военна игра и такива във вид на заповед;
- разпределение на офицерите на две групи, представляващи противник един за друг, като офицерите командват част, съответна на чина (званието) им или един чин по-горе;
- решаване на задачи на местността, където решенията се излагат писмено или устно.

С инструкцията за тактическите упражнения от 1900 г. се забранява да се дават задачи за решаване у дома.

През 1889 г. инспекторът по артилерия подполковник П. Тантилов издава първите Правила за престрелка и стрелба в артилерията със следните глави:

- а/ Свойства на снарядите
- б/ Общи правила за стрелбата
- в/ Подготвителна стрелба
- г/ Престрелка и стрелба на малка дистанция
- д/ Престрелка при затруднение да се различават прелетите и недо-летите
- е/ Стрелба по подвижна цел
- ж/ Обстрелване на цел, защитена от закритие и насип
- з/ Отчетност
- и/ Длъжност за охранителната и наблюдателна верига

През 1891 г. инспекторът на артилерията полковник Тантилов издава Инструкция, с която се определят способите за действие при стрелба от артилерийско отделение, съставено от две или три осем оръдейни батареи. Началникът на отделението управлява подчинените му батареи изключително със сигнали или писмена заповед, които изпраща с ординарци.

Вид стрелба: практическа стрелба, въображаема стрелба (за обучение), стрелба по димки, стрелба по подвижна цел.

През 1887 г. излизат втори по реда си Наставленията – допълнително наставлението от 1891 г., като същото се допълва и през 1899 г. Основно начало на това наставление, първо важно условие е бързина в престрелката и умението на стрелящия да определя разстоянието на око, а също с далекомер, звук, карта и други. Основен способ е окомерният.

Това наставление за стрелба в полската артилерия с всичките изменения и допълнения окончателно се въвежда през 1902 г. и съдържа следното:

а/ Балистически сведения за оръдието и снарядите

б/ Подготовка към стрелба

в/ Измерване и определяне на разстоянието

г/ Правила за стрелбата

д/ Практически стрелби и отчетност за тях

В същия период се издава и Наставление за стрелба в скорострелен полк и полска артилерия. Успоредно с това се издават Устав и Наставление за подготовка и стрелба в крепостната артилерия.

За разглеждания период усилено се разработват и въвеждат следните уставы и наставления в артилерията:

а/ Строеви устав за полска нескорострелна артилерия – 1901 г.

б/ Разузнаване

в/ Устав за полската нескорострелна артилерия

г/ Наставление за езда в артилерията

д/ Устав в скорострелната артилерия, за полската скорострелна артилерия - по тия уставы полската артилерия се обучава до Балканската война (1912 г.)

В полската скорострелна артилерия от 1909 г:

е/ За скорострелната гаубична артилерия

ж/ Строеви устав за крепостната артилерия

з/ Устав за тежката полска артилерия

и/ Инструкция за действията на скорострелната артилерия в боя

Със заповед в.в. № 63/1905 г. е обявено Извлечение от Общите упътвания за тактическото управление на големите войсковы единици.

Особено интензивни са занятията за обучение на артилерията при стрелбите от 1906 до 1912 г.

Със заповед на в.в. № 60 от 01.03./1906 г. при военното министерство се открива Артилерийска школа, курсовете на която преминават всички артилерийски началници, полкови командири, началници на артилерийски отделения, командири на батареи. Назначението на школата е да запознае артилерийските началници с артилерийската материална част на полската и полската скорострелна артилерия; с техническите, балистичните и тактическите свойства на артилерията; да се разяснят основните, върху които са се развили новите правила за стрелбата и новите идеи, използвани в боя; да се разяснят основните начала, върху които са поставени новите устави, наставления и инструкции, за да има еднообразие, разбиране, тълкуване и прилагане на тези ръководства.

Школата има два курса: теоретичен и практически. Теоретичният курс преминава в София през пролетта, а практическият се съвместява с практическите стрелби, провеждани по отделна програма.

Също са организирани през 1901-1904 г. година със:

1. Запасни подофицери 2 месеца.
2. Три запасни батарейни командири – едноседмично обучение; запасни артилерийски войници за ползване на военновременните щатове – тринеделно обучение.
3. В софийския арсенал през 1905 г. се обучават запасни подофицери за оръжейници слесари артилеристи и оръжейни майстори, като продължителността на подготовката им е 3 месеца.

Особено внимание се обръща на подофицерите в артилерията. В учебните команди най-добрите войници след 4-месечно обучение придобиват право да бъдат произведени в младши подофицер. С останалите срочно служещи подофицери се продължават занятията, за да се подготвят те за водачи на оръдия и ракли, началници на ешелон, началници на предници, началници на резерв, ординарци, разузнавачи, наблюдатели, квартири, началници на обоз и за заместници на офицер – взводен командир.

За времето 1907-1912 г. се обръща особено внимание на организацията и провеждането на бойните артилерийски стрелби в артилерийския полк и в полската артилерия и за крепостната артилерия, като за отделните години се отпускат различен брой артилерийски боеприпаси за оръдейните системи за артилерийския полк и за планинско артилерийско отделение.

При анализиране на отчета за проведените стрелби в артилерията през 1910 г. в заповед по артилерията № 50/30 ноември 1910 г. са направени следните бележки:

- Артилерията винаги и навсякъде да има предвид положението на своята пехота, да спомага на последната, като съгласува действията си с нея.

- Артилерията трябва да бъде готова при излизане на неприятелска артилерия на позиция да я унищожи.

- Да се практикува далечното и близко разузнаване.
- Целите мишени да се разполагат както бойните цели, а за щипова артилерия - ламаринен лист.
- Наблюдението да се упражнява за всички видове пръскания, като се избира линия на местността за нормални пръскания.
- Данните за ъгъл на място, разстояние и др. да се определят от самия батареен командир.
- Запалката да се регулира с поставката.

Отделено е особено голямо внимание на организацията и провеждането на артилерийските стрелби в крепостните батальони.

Действие на българската артилерия през 1912-1913 г.

Планът на българското командване за война (с турците) е разработен основно през 1908 г. Допълва се през 1911 г. и се изменя с отделни разпореждания до съответната армия.

На 17/30 (датите са в стар и нов стил) септември 1912 г. в България е обявена обща мобилизация, която се провежда при добър ред и организация. Създава се Обща главна квартира, която се състои от Щаб на армията и Главно тилово управление. Управлението (ръководството) на артилерийските технически органи се осъществява от Управление на началника на артилерията на действащата армия. След мобилизацията тази длъжност се възлага на ген. П. Ценов, дотогава инспектор на артилерията, а неговите задължения във военното министерство поема извиканият от запаса ген.-м-р Балабанов.

След мобилизацията армията се състои от 358 дружини, 262 батареи, 48 ескадрона с обща численост 6757 офицери, 786 чиновници, 592 336 подофицери и войници. Тези сили са сведени в три отделни армии, една кавалерийска дивизия, една сборна кавалерийска бригада и няколко отделни отряда. Стратегическият замисъл на българското командване е да се нанесе главен удар с 1-ва и 2-ра армия в полосата между Одрин и Лозенград в направление на Цариград, с част от силите (на 2-ра армия) да се изолира Одринската крепост, а с отрядите да се настъпи през Родопите към беломорския бряг.⁵ Войната между България и Турция започва на 5/18 октомври 1912 г. Според характера на военните действия, решаваните задачи и постигнатите резултати, първата Балканска война може да се раздели на два периода:

- Първи – от началото на войната до 16/29 януари 1913 г.
- Втори – от 17/30 януари до 13/26 март 1913 г.

През първия период на войната се провеждат Лозенградската, Люлебургас-Бунархисарката, Чаталджанската операция, както и действията на Родопския, Хасковския и Кърджалийския отряд. През втория пе-

⁵ Христов, Д. Стратегически проблем на войните. С, 1991.с. 213

риод на войната Българската армия отразява настъплението на Чаталджанската и Галиполската армия и провежда Одринската операция.

От 9/22 до 12/25 октомври частите на 1-ва и 2-ра армия провеждат Лозенградската настъпателна операция, която завършва с пълна победа над турските войски. По същото време 2-ра армия съгласно оперативния план започва блокирането на Одринската крепост.

Българската артилерия ефикасно съдейства на пехотата във всички боеве. Батареите на авангардците, които се движат непосредствено до пехотата, имат пряка връзка с пехотните командири, бързо заемат огневи позиции и откриват огън по противника. На много места те започват боя първи. Някои батареи поради скоротечността на бойните действия се нагърбват със задача да осигурят атаката на пехотата със стрелба както по турските батареи, така и по турската пехота с максималните възможности на оръдията.

Артилерията в срещните боеве организира стрелбата по бързите способности, излиза на открити позиции.

Цел на артилерията е преди всичко артилерията на противника. За чест на българската артилерия независимо от съотношението на силите тя първа открива огън по турските батареи и с точния си огън (попадения) спечелва артилерийския двубой.

Най-ефикасна е стрелбата на артилерията по пехотни колони, съсредоточени и отстъпващи поделения.

Артилерията проявява голяма ефективност на огъня най-вече по време на преследването на противника към Петра и Лозенград.

Постигнатият успех в Люлебургас–Бунархисарската операция не е използван по вина на Българското главно командване.

Действие на артилерията в Бунархисар–Люлебургаската операция

Петдневната операция завършва с катастрофално поражение на турската армия. Българската артилерия във всички участъци се справя много добре с поставените задачи. Тя особено се проявява в трудните за пехотата минути. При боевете при Каратач проявява рядка методичност, точност и организация на огъня. Срещу отбраняващия се противник се използва централизирано цялата артилерия на една дивизия, съсредоточена на едно място. Затова в артилерийския двубой българската артилерия завоюва превес.

При атаката на противника при Бунархисар артилерията е онази огнева сила, която застава турската артилерия да замлъкне, а пехотата на противника да спре настъплението си.

В кризисни моменти на боя при Туркбей и Бунархисар артилерията излиза на открити огневи позиции, остава без пехотно прикритие, но не

отстъпва, а с бърз огън на картеч спира атаките на противника и го принуждава да се оттегли.

Българската артилерия отстъпва на турската по количество и качество на системите, но в двубои винаги взема връх. Значителна роля за това имат бързината и точността на огъня.

Действия на Българската артилерия при овладяване на Одринската крепост

Превземането на съвременната крепост, за каквато се смята Одринската по онова време, е трудно, дори невъзможно по мнението на военните специалисти. Надделява мнението, че Одрин е непревземаема крепост и че нейната съдба може да се реши само чрез дълговременна обсада.

В противовес на това всеобщо становище се намират смели, талантиливи военачалници, които заявяват, че Одрин може да бъде превзет с шурм за няколко денонощия. И не само заявяват, но Българската армия и българската артилерия го превземат за по-малко от 48 часа. Атаката на Одрин е триумф на българската артилерия, защото на една крепост страшното е отбранителната ѝ система и артилерията в нея. Няма друг род войска, който да се справи с укрепленията и фортовете и с батареите на противника освен артилерията. Затова въпросът за атаката на крепостта е ще се справи ли българската артилерия с трудната и непосилна задача.

Нашата артилерия не може да се сравни с артилерията на крепостта. Заедно с това тя трябва да разруши укрепленията, инженерните съоръжения на противника, да унищожи и подави живата сила на Одринския гарнизон.

За чест на българската артилерия тя се справя с всички трудни и непосилни задачи. С години се е подготвяла и не случайно се смята за една от най-добрите в Европа.

До започване на шурма Одрин е вече напълно обкръжен от българската армия.

Действията на българската войска и в частност действията на българската артилерия като планиране, организация, решения, взаимодействие и др. въпроси не се разглеждат, сочат се някои основни изводи и поуки.

Като фокус при Одрин се събират и показват всички достойнства на българската армия и артилерия през войната на отличното представяне и действие на артилерията.

Одринската операция е едно от най-високите постижения на военното изкуство на Българската армия през Балканската война. С успешното ѝ завършване са постигнати важни политически и военни резултати. По нов начин се организира вземането на решение.

На участъка на пробива е създадена невиджана дотогава плътност на един километър от фронта при Айвазбаба – 70 артилерийски оръдия.

За създаването на тази плътност е проведен широк маньовър на артилерията при неимоверно трудни зимни условия. Внезапността е осигурена и от избраните способности за действие на артилерията. Постигнато е нощното провеждане на операцията и действията на артилерията.

В областта на тактиката заслужава внимание конкретизацията на обектите за атака на артилерийските формирования. В бойния ред се формират нови елементи и щурмови колони, осъществено е добро взаимодействие между пехота, артилерия и инженерни войски.

Българското командване централизира управлението на артилерията и нейния огън, с което се съсредоточава и масира огънят на най-важните обекти; разпределя артилерията по групи и определя на съпровождащите пехотни части и подразделения.

За първи път в историята на военното изкуство българската артилерия прилага нови форми и методи за водене на огъня при поддръжка на настъплението на пехотата, като преграден (неподвижно заградителен) огън и огневи ваяк.⁶

Българската артилерия по време на Междусъюзническата война (1913 г.)

При сложна политическа обстановка на Балканите всички балкански страни се готвят за нова война, обладани от стремежа за установяването на хегемония.

Българската войска започва бойни действия срещу Сърбия и Гърция на 16.03.1913 г. Българското правителство и цар Фердинанд показват политическо късогледство.

Пред българската стратегия е поставена непосилна задача – 500 000 българска армия не е в състояние да воюва с близо 1,3-милионната армия на останалите балкански държави. Изходът на войната е предрешиен още в нейното начало. Така по вина на двореца и правителството България е изправена пред национална катастрофа.

Българската армия излиза от Балканската война (1912 г.) изморена, изтощена, защото понася основните тежести от войната и дава най-много жертви в жива сила и бойна техника.

Войната заварва българската артилерия с 1228 оръдия, разпределени по дивизиони, отряди и бригади. Половината от артилерията продължава да бъде нескорострелна. Значително е намалено снабдяването с боеприпаси.

⁶ 80 години от балканските войни 1912-1913 г. Яко Милков – „Щурмът и овладяването на Одринската крепост – връх на Българското военно изкуство” ДВИ, София 1995, с. 91-100

Армиите на балканските държави възлизат на 1345 хиляди души с 1644 оръдия. Съотношението показва, че се налага българската армия да воюва с два пъти по-силен противник.

Организацията и подготовката на артилерията остават същите, както през Балканската война. Артилерията влиза във войната със схващанията за непосредствена поддръжка на пехотата преди и по време на атаката. Българските артилеристи са убедени в необходимостта от бързо заемане на елементите на бойния ред, подготовката на стрелбата по бързите способности и откриване на бърз и точен огън по противника.

Без достатъчна подготовка за действие на 2-ра и 4-та армия е заповядано на 16 юли да настъпят. Останалите три армии бездействат (не се разглеждат бойни действия на гръцкия, сръбския и румънския фронт).

В тази война артилерията действа предимно като съпровождаща. При настъпление успява да оказва съдействие на пехотата, при отбраната спира настъплението на противника или съдейства на пехотата за затвърдяване на заетите позиции.

При действия срещу гръцката армия в района на Родопите, поради планинския характер на местността, артилерията се използва побатарейно на разположение на командирите на полковете, дружини, бригади.

Междусъюзническата война завършва с национална катастрофа за България. Българската армия е поставена пред непосилна задача, а войниците не разбират целите на войната и не участват в нея с ентузиазъм. Поради тези обстоятелства българското военно изкуство не се отличава с нещо ново, а българската артилерия не успява да прояви своите качества.

Стъпка към обобщаване на придобития от артилерията опит е издадената в края на 1913 г. Допълнителна инструкция за управление на артилерийския огън в бъдещите боеве.

Българската артилерия през Първата световна война (1914-1918 г.)

Първата световна война избухва на 28 юли 1914 г. в резултат на дълбоките и неразрешими по мирен път политически, икономически, национални, териториални противоречия, натрупвани в продължение на десетилетия между големите европейски държави. България се намесва във войната година след нейното започване и целта ѝ е постигане на същите политически цели, заради които води балканските войни. На 9/22 септември 1915 г. е обявена обща мобилизация, която въпреки липсата на ентузиазъм и въодушевление протича организирано, благодарение на натрупания опит от предишните войни. Сформират се три армии.

В състава на 1-ва армия под командването на ген. Бояджиев влизат 1-ва, 6-а, 8-а, 9-а дивизия; 1-ва конна бригада, 2-ри конен полк, 92 пехотни дружини, 109 батареи и 16 ескадрона.

В състава на 2-ра армия под командването на ген. Тодоров влизат 3-та, 9-а пехотна дивизия и конна дивизия, 18 пехотни дружини, 51 батареи, 18 ескадрона.

В състава на 3-та армия под командването на ген. Тошев влизат 4-та и 5-а пехотна дивизия, 3-та конна бригада.

Българската артилерия през 1915 г. има мобилизирани 240 батареи, а в края на войната 360 батареи или 1400 оръдия гаубици, от които 1/6 тежки, но последните са с ограничен брой снаряди.

В изложението не се разглеждат в последователност проведените операции на Македонския и Румънския фронт, правят се обобщени изводи и поуки от действията на артилерията в тях.

Действията в артилерията представляват интересен боен опит, с изводи за бойното ѝ използване и за тенденциите за развитието ѝ.

Налагат се следните изводи от действията на артилерията:

- Командването и управлението е централизирано. Разширява се внедряването на минохвъргачки и противотанкови артилерийски системи.

- Артилерията при настъпление и отбрана е на двойно подчинение. Всяка дружина от първи ешелон има придадена артилерия, която е в състава на полкова група. Всяка артилерийска група е придадена към пехотата, но управлението е централизирано от старшия артилерийски командир.

- Артилерията през войната стреля от закрити огневи позиции.

- Неотменно правило е усъвършенстването на инженерното укрепление на бойния ред.

- Оръдията се насочват чрез решаване на артилерийския триъгълник.

- На наблюдателните пунктове и на огневите позиции има ъгломери за насочване на оръдията.

- Прилага се насочване и пренасяне от бележна точка, която се вижда от наблюдателните пунктове и от огневите позиции.

- Широко се прилага пренос на огъня от простреляна цел.

- Развитие получава артилерийското разузнаване.

- Подобрява се целеуказването чрез условно наименование на местността и др.

- За целеуказване се използва специална сигнална батарея, командирът на която е близо до началника на артилерията на дивизията.

- За разузнаване и целеуказване артилерията използва балони и самолети.

- Утвърждава се стрелбата на големи разстояния.

- Главна задача на артилерията са унищожаването и подавянето на живата сила, огневите средства, инженерните съоръжения, препятствията и артилерията на противника.

■ Атаката се поддържа с огън по отделни цели, огън за унищожение, преграден огън и огнево нападение.

Началникът на артилерията на армията разработва Огневи план за действие на артилерията, съдържащ: начало на артилерийската подготовка, задачи (участъци) за поражение от видовете артилерия, сътрудничество с артилерийски наблюдателни самолети, сигнали за пренос на огъня, разход на снаряди за деня, последователност на огневите въздействия, време за подготовка.

Началникът на артилерията в дивизията (командирът на артилерийската бригада в дивизията) разпределя артилерията по групи - група за общи действия и групи за непосредствена поддръжка. Той организира свръзките, разузнаването и борбата с противниковата артилерия (тя се води от групата за общи действия). Съставя огневи план за атаката и удара, който съдържа: граници на участъка за главен удар, готовност на артилерийския огън; задачи (цели) на всяка група с оглед на непрекъснатото обстрелване на противниковите позиции с плътен огън; задачи на групата за общи действия; сигнали за артилерийска подготовка на настъплението, продължителност и брой на снарядите за всяка артилерийска система; сигнал за начало на артилерийската подготовка и брой на снарядите.

Началникът на артилерията в дивизията определя задачите на сигналната батарея, сигналите за управление и разход на снарядите по системи. В щаба на артилерията се подготвя карта (план, перспективна скица) с условното наименование на противника, на пътища и райони за изнасяне на артилерията в хода на настъпление. При отбрана главната задача е унищожаване на противниковата пехота и артилерия и недопускане на пробив в отбраната. Подготовката на артилерията върви по същия план, както при настъпление. Обръща се внимание на инженерното оборудване, взаимодействието с пехотата, разузнаването и бързото откриване на огън. При отбрана артилерийският командир съставя повече документи с оглед на вариантите за действие на противника.

Командирите на артилерийски групи и началникът на артилерията на дивизията при отбрана съставят следните документи:

А) План за артилерийската отбрана, съдържащ: описание и оценка на различните участъци от позицията и начина на заемане от пехотата; съображение за разположение на артилерията и главната позиция (командване, управление, задачи и фалшиви позиции); наблюдателна и разузнавателна служба с организация на свръзките; снабдяване с бойни припаси, храна и вода; санитарна служба; ремонт на бойна техника.

Б) План на позицията, съдържащ: наблюдателни пунктове и огневи позиции на артилерията; пехотната позиция (наша и на противника); участъци за унищожителен огън; запасни и фалшиви позиции; батареен резерв и складове за бойни припаси.

В) План за преграден огън на целия участък и таблица на пунктовете за унищожителния огън. Означени, номерирани и разпределени са побатарейно всички участъци.

Г) Таблица на неприятелските батареи

При отбрана батареите освен подготвените документи имат огневи планшети за насочване на оръдията.

За организиране на бойните действия началниците на артилерията в армиите и дивизиите и командирите на групи отдават бойни заповеди.

Българската артилерия през периода 1919–1939 г.

(в условията на Ньойския мирен договор)

На 27 ноември в парижкото предградие Ньой е подписан договор за мир между съюзните и сдружени сили и България. Част IV е озаглавена „Военни, морски и въздушни клаузи“. Значителна част от постановленията в нея се отнасят до материално-техническото състояние на българската армия и бъдещото ѝ формиране.

Според военните клаузи на договора задължителната военна служба се премахва, армията трябва да се попълва само с доброволци.

- Общата численост се определя до 20 000 души;
- 300 картечници;
- 60 артилерийски системи (оръдия и гаубици).

В договора изрично е упоменато, че не може да се формират по-големи от дивизия бойни единици.

На 25 май 1927 г., когато Съгласението изтегля от страната Междусъюзническата военна комисия, от България са иззети:

- 1 200 000 пушки;
- 5000 картечници;
- 3400 оръдия от различен калибър и система;
- 300 000 000 патрона;
- 6 000 000 снаряда, както и много друго имущество и средства.

Както показват клаузите на Ньойския мирен договор, цялата гама от закони, създадени за прилагането на договора, победителите налагат с ясното съзнание да бъде деформирана Българската армия като държавна и военна институция и да бъдат разрушени традициите ѝ.

През периода 1919-1922 г. армията организирано се преустройва, което е свързано с много сътресения и колебания. Законът за преустройство на войските и приграничната стража на страната от 16 февруари 1920 г. е съгласуван с клаузите на мирния договор.

Бойният състав на армията според този закон включва: 8 пехотни дивизии; 3 конни полка; 8 артилерийски отделения и други военни части и учреждения.

Всяко артилерийско отделение има: щаб и три батареи. От всичките 8 артилерийски отделения само 5 са въоръжени, а останалите обслужват крепостните пунктове. Отделението се състои от 12 офицери и

300 подофицери и войници, а смесеното от 13 офицери и 400 подофицери и войници.

Максималният разрешен състав за артилерийското отделение е 20 офицери и 100 подофицери и войници.

В края на Първата световна война българската артилерия наброява 360 батареи, през 1923 г. те са сведени фактически до 15, тъй като 9 батареи са без въоръжение и обслужват укрепените пунктове. По този начин количественият състав на артилерията е сведен до минималния състав и нейната огнева мощ намалява 24 пъти.

Към края на 1928 г. държавата има известни възможности и се създават условия за издръжка на по-многобройна армия. Разработва се: План за военновременно развърщане на Въоръжените сили. Тяхната организация съгласно този план се състои от: действаща армия; териториална армия; стопанска армия.

Действащата армия се състои от 4 общовойскови армии, всяка от по 4 пехотни дивизии - общо 16 дивизии, общовойсков резерв и др.

За всяка армия се предвижда армейски артилерийски полк с 4 артилерийски отделения, а за всяка дивизия - 1 артилерийски полк.

Или действащата армия разполага с четири армейски артилерийски полка, 16 дивизионни артилерийски полка и един тежък артилерийски полк в резерв на главното командване, общо 21 артилерийски полка с 84 артилерийски отделения, (252 батареи), всичко 1008 оръдия и гаубици.

Съотношението между дивизионната артилерия (192 батареи - 768 оръдия) и тежката артилерия (60 батареи – 240 оръдия) е 3,2:1, което в основни линии съответства на изискванията за този период.

Освен това в Териториалната армия влизат 8 дивизиона допълващи батареи, 4 армейски допълващи батареи и 2 допълващи конни батареи.

По този план за осигуряване и развърщане на Въоръжените сили във време на война са предвидени редица организационни промени в мирновременните щатове. Развърща се още една общовойскова армия и се формира 4-та военноевизионна област. Пехотните полкове се реорганизируют в 8 пехотни дивизии. Артилерията се развърща и се формират 8 дивизионни артилерийски полка, 1 конно артилерийско отделение и 4 армейски артилерийски полка.

Сформира се наново артилерийска школа.

Развърщането на артилерията в пехотния полк е недостатъчно и тя се състои от 1 специална рота с един минохвъргачен взвод и оръдеен взвод.

За периода 1932-1939 г. процентът на личен състав на артилерията спрямо целия личен състав на Въоръжените сили нараства с около 3 % (от 13,6 % на 16,4 %).

През 1934 г. се формира 2-ро конноартилерийско отделение, а през 1935 г. – четири товарни артилерийски отделения.

Формира се още един дивизионен артилерийски полк, който след 1939 г. преминава в подчинение на 9-а пехотна дивизия. По същото време към конните полкове се формира по един бронеизстребителен взвод.

Икономическите възможности на страната не позволяват да бъдат доокомплектувани с въоръжение, бойна и спомагателна техника предвидените съединения по плана 1928-1932 г. Това налага през 1939 г. планът за военновременното развърщане да се преработи, като броят на пехотните дивизии, респективно артилерийските полкове, се намалат от 16 на 12.

На 31 юли 1939 г. между България и страните от Балканския съюз се подписва Солунското споразумение, с което се отменят ограниченията от Ньойския договор.

През 1943 г. в пехотните дружини се включва минохвъргачна рота с по 9 минохвъргачки, а във всяка бронеизстребителна рота по 6 37,2-mm возими оръдия, четири артилерийски отделения – 2 возими 10,5-cm гаубици и 2 - 7,5-cm возими, и товарно артилерийско отделение.

Дивизията разполага с бронеизстребителна дружина, въоръжена с 18 бр. 37,2-mm оръдия.

В армията има един армейски артилерийски полк в състав от четири артилерийски отделения и една бронеизстребителна дружина.

Щатно артилерийските части на конна тяга имат изключително голям личен състав и коне – 2601 души; 1773 коня, 244 двуосни коли, 36 ракли и едва 17 товарни автомобили и 10 мотоциклета.

Артилерийската материална част е значително обновена – оръдейна система 7,5 cm товарно и возими „Шкода” и „Бофорс”, гаубични 10,5 cm Д-28, возими Д-22, Д-56 и др. Много от тези оръдия са стари, но годни за употреба.

Опитът на започналата Втора световна война показва, че в количествено и качествено отношение българската артилерия не отговаря на тогавашните схващания за бойното и използване.

- Постепенно армейските артилерийски полкове преминават на механична тяга.

- През този период Българската армия, в това число и артилерията разполагат с достатъчно устава, наставления, правилници и др. литература, които дават ясни, конкретни, съвременни постановки и основа за целенасочена бойна подготовка.

- Осмисля се опитът от бойните действия. Периодът от Първата световна война до 1939 г. е период на нови търсения и усъвършенстване в схващанията за бойното използване и бойната подготовка на артилерията, особено на артилерийската стрелкова подготовка, подготовката и управлението на огъня.

- През този период сред офицерския състав се поставят на широко обсъждане схващанията и тенденциите за бойното използване на

артилерията, значението на артилерията в съвременната война, необходимите качества на материалната част, командването на артилерията във военно време.

През 1928 г. в Правилника за обучение и действие на артилерията - част II, книга II - Техническа подготовка, се срещат за първи път нови положения, като ред на командите за провеждане на стрелба.

През 1939 г. се поставят редица въпроси за преноса на огъня, управление на артилерийския огън и следване на линия на артилерията в духа на схващанията на западните държави.

В прилаганата методика за организация и бойна подготовка на артилерийските поделения през периода 1942-1944 г. има редица положителни тенденции. Налице е добра организация по периоди и етапи на обучението. Прилага се диференциран подход в командирската подготовка (отделно се провеждат занятия със старшите и младшите офицери и подофицери), има стремеж за провеждане на съвместни тактически учения с пехотата и конницата не само от дивизионната, но и от армейската артилерия, организирано и целенасочено се провеждат състезания с командирите на поделения по специална подготовка.

Наред с това налице са сериозни недостатъци в методиката на бойната подготовка:

- Стриктното придържане към етапите на обучението сериозно пречи за поддържане на постоянна и висока бойна готовност във всички звена батарея - полк.

- През зимния период почти не се провеждат стрелби.

- На големите тактически учения почти не се провеждат бойни артилерийски стрелби.

- Продължителността на тактическите учения с батарея и артилерийско отделение е много малка (6-8 часа), което не дава възможност за пълно и качествено отработване на планираните основни въпроси.

- Определеното време за подготовка и сглобяване на основната единица батареята (1 месец) е свършено недостатъчно.

- Артилерийско-стрелковата подготовка с командния състав и специалната подготовка с войнишкия състав не е на ниво.

- В тактическата подготовка на офицерите, частите и подразделенията са налице пропуски.

- Рядко се провеждат тактически учения с артилерийски отделения, понякога и на няколко години. Не се практикува в хода им да се провеждат стрелби.

- Съвместни тактически учения с пехотни и конни поделения се провеждат по изключение.

- Учебно-материалната база не е развита за видовете специалисти и за артилерийско-стрелковата подготовка на командния състав.

Българската артилерия през Отечествената война (1944-1945 г.)

Веднага след 9 септември 1944 г. новообразуваното правителство на Отечествения фронт призовава българския народ за необходимостта от мобилизиране на всички сили и средства за борба против фашистка Германия. Хитлеристките войски, които са на Балканите, съсредоточават значителни сили на северозападната ни граница. Използвайки благоприятните условия, на 11 септември 1944 г. те завземат гр. Кула и застрашават целостта на родината ни. Под лозунга „Всичко за фронта, всичко за победата” в съкратени срокове се провежда мобилизация и преустройство на Българската армия. В нейните редове се вливат 454 653 души.

Българската армия е поставена в оперативно подчинение на Трети украински фронт на Съветската армия под командването на маршала на Съветския съюз Фьодор Иванович Толбухин.

За разгрома на основните сили на противникови войски на Балканите Върховното командване на Съветската армия планира Белградската стратегическа операция с участието на войски от Съветската, Българската и Югославската армии. От българска страна в Белградската операция участват три армии - 1-ва, 2-ра, 4-та, една бронирана бригада, една въздушна ескадрила и др. различни специални части и подразделения, тилови органи, учреждения и др. Към 15 октомври 1944 г. включените в операцията сили наброяват 194 604 души, 2139 оръдия и минохвъргачки, 121 танка, 47 шурмови оръдия и 111 самолета. Освен тях спомагателни задачи получават и онези части от Българската армия, които не участват пряко в операцията.

Българската армия успешно изпълнява поставената ѝ бойна задача, като 2-ра армия осъществява Нишката настъпателна операция, а след това и Косовската; 1-ва армия провежда Страцинско-Кумановската, а 4-та армия - Брегалнишко-Струмишката операция.

След успешното завършване на Първия период на Отечествената война, в който Българската армия дава своя принос за освобождаването на Македония и Сърбия, правителството на Отечествения фронт издава прокламация към българския народ за по-нататъшно участие във войната до окончателния разгром на хитлеристка Германия.

В началото на декември 1944 г. се формира Първа българска армия, в състава, на която влизат 3-та, 8-а, 11-а, 12-а пехотна и 1-ва гвардейска дивизия, от 6 декември е включена 10-а пехотна дивизия, а от 12 декември и 16-а пехотна дивизия. В армията влизат следните армейски части и подразделения (посочват се само артилерийските): 1-ви армейски артилерийски полк; 2-ра и 3-та брониранострелни дружини.

Първа българска армия провежда: Сремската настъпателна операция, в която се извършва прегрупиране на армията, двукратно преминаване р. Дунав и съсредоточаване в Южна Унгария; Дравската отбрани-

телна операция; Мурската настъпателна операция; Чаковската отбранителна операция и настъпление към Австрия.

В изложението не се разглеждат оперативните и тактически действия на Българската армия в Първия и Втория период на Отечествената война, сочат се изводите от действията на артилерията:

- Артилерията е втора по състав и численост род войска от сухопътните войски - 12,6 %. Войната потвърждава схващането, че тя е основно огнево средство за поразяване на противника и разузнаване на неговите отбранителни съоръжения.

- През Първия период на войната артилерията участва с 2139, а през Втория с 1199 оръдия и минохвъргачки.

- През Първия период на войната артилерията създава артилерийска плътност от 15 до 45, а през Втория период от над 55 оръдия и минохвъргачки на километър фронт.

За осигуряване на тясно взаимодействие с пехотата в хода на бойните действия през цялата война се създават артилерийски групировки. За поддържане боя на пехотните полкове от щатната и придадената им артилерия се формират групи за непосредствена поддръжка. В пехотната дивизия от щатната и придадена от армията артилерия се създават групи за общо действие (ГОД).

Съставът на огневите позиции се определя от командирите на дивизии. В определени операции в състава на групите за непосредствена поддръжка са привлечени и минохвъргачки (Мурската настъпателна операция).

За артилерийската подготовка в полосата на 12-а пехотна дивизия е привлечена артилерията на второешелонната 16-а пехотна дивизия. Бойните условия особено в Мурската настъпателна операция, в която участъците за пробив на 12-а и 10-а пехотна дивизия са в непосредствена близост, налагат създаването на Армейска артилерийска група.

- В зависимост от задачите, които се поставят, и от наличната артилерия съставът на артилерийските групи е различен - от едно до пет артилерийски отделения.

- През цялата война общо взето се проявява стремеж за съсредоточаване на артилерията на направлението на главния удар. В Мурската настъпателна операция 12-а пехотна дивизия, която настъпва на направлението на главния удар на армията, е усилена с тринадесет артилерийски отделения.

- Добре е изразено съсредоточаването на артилерията по направлението на предвиждания вероятен главен удар на противника в Дравската отбранителна операция на западния участък, където са групирани около 72 % от артилерията.

- През Първия период на войната българските артилеристи още не са усвоили опита на светските си колеги в артилерийската подготовка на атаката да привличат бронеизстребителната артилерия за стрелба с право мерене.

- Централизирано планиране и използване на артилерията се извършва в тактически мащаб – мащаба на дивизията, въпреки че опитът от предвоенните години е потвърдил целесъобразността от създаване на големи артилерийски групировки. Основна причина е липсата на добре развърнати артилерийски щабове в оперативното (армейско) звено.

След Сремската настъпателна операция Артилерийският отдел на Щаба на Първа армия е преименуван в Командване на артилерията в армията.

Той обаче не е усвоил опита на съветските артилерийски щабове да планира действията в оперативен мащаб и да управлява огъня и маньовъра на големи артилерийски групировки. Поради това такива групировки не са създадени в следващите операции.

- Командващите армии най-често поставят на артилерията на дивизиите тактически задачи, не се планира артилерийско осигуряване, въвеждането в сражение на втория ешелон, отразяване на контраудари и др.

- Взаимодействието между пехотата и артилерията е организирано добре, но поради липса на достатъчно свързочни средства, особено на радиостанции, взаимодействието в хода на бойните действия се осъществява и поддържа трудно.

- През Първия период на Отечествената война не се познава и прилага съветският опит, като използване на артилерията в настъпателния бой и операцията, наречено артилерийско настъпление; артилерийската подготовка се извършва със съсредоточени огньовете и завършва неправилно, когато пехотата е още на значително разстояние от противника, а поддръжка на атаката централизирано не се провежда; артилерията за съпровождане на пехотата също е недостатъчна.

В резултат на тези слабости пехотата изминава разстоянието от линията за атака до предния край на противниковата отбрана под огъня на неподдавените огневи точки.

В Мурската настъпателна операция за първи път с помощта на щаба на Трети украински фронт бойните действия на артилерията се планират съобразно изискванията на съветското военно изкуство за артилерийско настъпление.

- Основен способ за стрелба е стрелба от закрити позиции със стрелба по площи, което води до голям разход на бойни припаси и невинаги до положителни резултати. Причината е слабо разузнаване на противниковите цели.

През Втория период с помощта на съветските артилеристи тези недостатъци са отстранени.

В Мурската операция е организирана мрежа от съвместни наблюдателни пунктове при ротите, дружините и полковете, които събират и обработват конкретните данни за противниковите цели на първа позиция.

Звукомерните и светломерните батареи водят разузнаване за разкриване на батареите на противника. За усвояване на централизираното управление на огъня при артилерийско настъпление огневите планове се преиграват предварително.

През Втория период на войната артилерията своевременно открива огън по планираните цели. Добрата стрелкова подготовка на командирите, подобрената огнева подготовка на батареите и отделенията осигуряват воденето на точен огън от закрити огневи позиции.

В Дравската отбранителна операция на танкоопасните направления всяка батарея подготвя специална площадка, която при опасност бързо се заема за водене на стрелба по настъпващите танкове.

Българската артилерия през периода 1946-1960 г.

Дълбоки и съществени изменения във военното дело след Втората световна война настъпват преди всичко в най-развитите страни. Този период се характеризира с реорганизацията на Българската армия и кадровото ѝ изграждане, а също така с превъоръжаването ѝ с по-модерно оръжие.

Войната дава тласък на процеса на преобразуване и значително увеличаване на въоръжението и бойната техника. Така например в края ѝ броят на хората в провеждането на стратегически операции е увеличен около 2 пъти, а броят на оръдията и минохвъргачките – от 3 до 9 пъти.

За развитието на артилерията като основно решаващо средство за унищожаване на противника както в настъпление, така и в отбрана, се изисква увеличаване на артилерийските части и съединения и части в резерв на Главното командване. За повишаване на ефективността на артилерията е нужно увеличаване на дальнобойността и точността на стрелбата на артилерийските системи, а също и увеличаване на поразяващото действие на артилерийските бойни припаси. Внедрява се и реактивната артилерия за постигане на голяма наситеност на огъня за минимално време. Значително е развитието на минохвъргачното въоръжение като достатъчно ефективно и подвижно, сравнително евтино и просто за производство.

След Втората световна война се изискват качествени изменения във военното дело в Българската армия, структурни изменения във войските и масовото им насищане със съвременно въоръжение.

В Българската армия се предвиждат следната организация и въоръжение:

1. В стрелковите дивизии: три стрелкови полка; два артилерийски полка; един противотанков артилерийски дивизион.

2. В стрелковия полк: три стрелкови батальона; една противотанкова батарея; една минохвъргачна батарея (рота).

3. В стрелковия батальон: три стрелкови роти; една минохвъргачна рота; един противотанков взвод.

По щатове се предвижда следното въоръжение:

- Минохвъргачна рота – 9 бр. 82-mm минохвъргачки.

- Противотанков взвод – 9 бр. 14,5-mm противотанкова пушка „Симонов” и „Дегтяров”, а впоследствие 2 бр. 45-mm противотанкови оръдия обр. 1942 г.

- Полкова противотанкова батарея – 76-mm самоходна артилерийска установка САУ-76 и 46-mm противотанкови оръдия, а впоследствие 57-mm противотанкови оръдия ЗИС-2.

- Артилерийска батарея на полка – 76,2-mm полкови оръдия.

- Дивизионен гаубичен артилерийски полк – два дивизиона с по 24 бр. гаубици обр. 1938 г. и един дивизион 76-mm дивизиони оръдия ЗИС-3.

- Дивизионен оръдеен артилерийски полк – два дивизиона с по 24 бр. 76-mm оръдия ЗИС-3 и един дивизион с 12 бр. 122-mm гаубици обр. 1938 г.

В състава на всяка армия се предвиждат:

- стрелкови дивизии; армейски артилерийски полк – един дивизион 12 бр. 152-mm гаубици, един дивизион 12 бр. 122-mm оръдия, един дивизион 105-mm оръдия „Круп”, един дивизион 12 бр. 150-mm гаубици „Круп”; армейски противотанков полк – 76-mm дивизиони оръдия ЗИС-3; една-две танкови бригади.

Предвиждат се и части, непосредствено подчинени на Главното командване (МНО): общовойсков моторен артилерийски полк – един дивизион 152-mm гаубици, един дивизион 150-mm гаубици, един дивизион 122-mm оръдия и един дивизион 105-mm оръдия; общовойсков минохвъргачен артилерийски полк – четири дивизиона 120-mm и 160-mm минохвъргачки; общовойсков реактивен полк – 82-mm реактивни установки „Катюши”; два общовойсков противотанкови артилерийски полка – 76-mm оръдия ЗИС-3 и 75-mm противотанкови оръдия „Шнайдер-Райнметал”.

Както се вижда, наред с вноса на ново въоръжение в Българската армия се предвижда да остане и от старото въоръжение. Много от артилерийските системи са на конска тяга. За привеждането на тези системи на моторна тяга се използват „Прага”, ГАЗ-51, ГАЗ-63, ЗиЛ-150, ЗиЛ-151.

За задоволяването на потребностите от въоръжение на Българската армия през август 1947 г. българска правителствена делегация, в която са включени и военни специалисти, заминава за Москва.

А
П

Поставя се въпросът и за количеството, което е необходимо да се достави от Съветския съюз за завършване на първия етап на превъоръжаване. На базата на тези преговори Службата по въоръжение съвместно с ГЩ и родовете войски разработват План за доставяне на въоръжение. В него се предвижда постепенната замяна на старото и износено въоръжение (немско, белгийско, френско и др.), използвано още в Първата световна война, с по-съвременно съветско.

По този план въз основа на ежегодни двустранни договорни отношения се извършва внос на въоръжение.

През периода 1948-1957 г. в Българската армия постъпват на въоръжение: 82-mm минохвъргачки; 107-mm минохвъргачки; 120-mm минохвъргачки; 45-mm противотанкови оръдия обр. 1943 г.; 57-mm противотанкови оръдия ЗИС-2; 76,2-mm полкови оръдия обр. 1943 г.; 76,2-mm дивизионни оръдия ЗИС-3 обр. 1942 г.; 122-mm гаубици М-30 обр. 1938 г.; 122-mm оръдия обр. 1937 г.; 152-mm оръдия гаубици обр. 1937 г.; 82-mm реактивни установки обр. М-8-48.

Заедно с въоръжението се внасят и необходимите количества бойни припаси и оптически прибори.

Въведеното в Българската армия въоръжение е най-доброто на нивото на Втората световна война.

След 1957 г. за нуждите на БНА се договаря и внася по-ново и мощно въоръжение: 160-mm минохвъргачки; 85-mm оръдие Д-44; 100-mm танково оръдие; безоткатни противотанкови оръдия П-27 и Т-21; радиолокационни станции СНАР, АРСОМ, РМС, АИР.

Заедно с въоръжението се внасят и необходимите видове и количества бойни припаси.

Постъпва на въоръжение и ново поколение оптически прибори, като стереодалекомери и прибори за нощно виждане.

Промените, които се извършват в Българската армия след Втората световна война, водят не само до количествени, но и до качествени изменения, и целят да видоизменят характера на армията. Непосредствено след войната са отстранени стотици генерали и офицери. Две седмици след публикуване на Закона за контрол и ръководство на войската (1946 г.) по специално предложение на комисия от армията са уволнени 2000 офицери. На освободените висши длъжности са назначени генерали и офицери, подготвени в СССР или воювали в редовете на партизанското движение през периода 1941-1944 г.

След уволнението на офицери от българската армия се появява некомплект от офицерски кадри във всички организационни звена.

Артилерийските части остават за период от година и половина с крайно малко офицери. Особено оголено се оказва звеното командир на взвод. По-голяма част от взводовете се командват от школници. Командването на батареите е поверено най-вече на офицерите от катего-

рията “до края на войната”, на незасегнатите от чистката кадрови офицери и няколко офицери бивши партизани, преминали курсове през 1945 г. Командирите на артилерийски отделения и части, както и офицерите артилериисти в щабовете и Министерството на войната и във военноучебните заведения са само от старата армия.

Подофицерският състав на Българската армия през този период остава почти незасегнат, с изключение на уволнените и съдените от Народния съд веднага след 9 септември за груба фашистка дейност фелдфебели и подофицери. Наличието в почти всички батареи на нашата артилерия по един уредник до 1946 г. – фелдфебел, а от 1950 г. – старшина, и като правило по трима взводни с богат методически и практически опит във войсковия живот е обстоятелство, което не позволява да се получат особени сътресения в артилерийските части до попълването им с офицерски състав.

Преломът в развитието на българската артилерия и началото на нейното преустройство в духа на съветската военна доктрина започва през 1948 г. Докъм 1954-1955 г. са решени редица трудни и важни задачи, с което всъщност се полагат основите на съвременната българска артилерия. През тези години тя се превъоръжава, коренно се изменят нейната структура и организация, подготвят се офицерски кадри и се внедряват бойният и учебно-методическият опит на съветската артилерия.

Всички задачи по полагането на основите на съвременната българска артилерия се решават почти паралелно. Открояват се периоди от няколко години, които са характерни със съсредоточаване на вниманието и усилията на целия личен състав или на отделни звена върху някои проблемите. Важно условие за успешното решаване е обстоятелството, че офицерският състав на артилерията през този период е млад, енергичен, пълен с ентузиазъм и готов да отдаде всичките си сили за делото, на което се е посветил, както и непосредствената, всестранна, безкористна помощ, оказвана от Съветския съюз.

Най-важната и всеобемаща задача, която се решава през този период (етап), е изучаването и внедряването на организационния, бойния и учебно-методическият опит на съветските артилериисти в подготовката на нашата артилерия. Тази задача се решава по няколко линии:

- заместване на старите правилници за обучение и действие на артилерията с устава и наставления за артилерията на Съветската армия.
- показни тактически учения с бойни стрелби.
- показни методически занятия.
- изпращане на офицери на обучение и на курсове в артилерийските военноучебни заведения на Съветската армия.
- непосредствена практическа помощ на генералите и офицерите от Съветската армия като съветници.

Българската артилерия през периода 1960-1990 г.

Развитието на Българската народна армия през този период в организационно отношение, като подготовка и въоръжение е в тясна връзка с науката и научно-техническата революция.

Създават се и се усъвършенстват конвенционалните системи въоръжения. Конструират се оръжия, отличаващи се с голямо поразяващо действие, проходимост и маневреност, устойчивост в управлението в хода на бойните действия.

Разработват се самоходни артилерийски системи с увеличена далекострелност и точност на огъня и голяма маневреност. За точното и бързото им насочване са използвани лазерни и електроннооптически прибори и автоматизирани системи. Конструират се и по-нови образци реактивна артилерия с по-голяма поражаемост на целите.

Създават се нови противотанкови установки с повишена пробиваемост и точност на стрелбата, с използване на автоматизирани системи за насочване на снаряда.

Развитие получава минохвъргачното въоръжение, като се увеличава маневреността, скорострелността и точността на стрелбата. Усъвършенстват се и се внедряват нови типове артилерийски боеприпаси и взриватели, включително и радиовзриватели. Внедряват се нови радиолокационни станции, метеостанции и разузнавателни средства.

За намаляване на времето в управление на огъня на артилерията са разработени автоматизирани системи и са направени опити за внедряването им. За намаляване на времето за обработка на информацията и повишаване на нейната точност и скорост на предаване се използват автоматизирани системи за управление.

Етапът след 1960 г. се характеризира със засилването на студената война между създадените противостоящи военни блокове НАТО и Варшавския договор, което налага въоръжаването на Българската народна армия с нови модерни системи оръжия. Внедряването на ново сложно въоръжение във войските изисква създаването на нови родове войски и редица структурни изменения, особено за българската артилерия. Развитието на организационната структура на войските довежда до повишаване на тяхната огнева мощ, ударна сила и висока маневреност.

През този период се формират ракетните войски с оперативно-тактическо и тактическо назначение – четири ракетни бригади оперативно-тактически ракети, 13 тактически ракетни дивизиона и четири подвижни ракетни тактически бази.

За подобряване на противотанковата защита към мотострелковите и танковите полкове, а също и в артилерийските противотанкови полкове се създават противотанкови батареи, въоръжени с управляеми ракетни установки (ПТУРС).

За да се осъществи осъвременяването на артилерийските системи в Българската народна армия и привеждането им в съответствие с изискванията, се формират самостоятелни артилерийски реактивни дивизии с по 18 реактивни установки (от типа на БМ-21) към мотострелковите дивизии и танковите бригади. По един такъв дивизион с 12 установки от същия тип се създава в армейските артилерийски полкове. За усъвършенстване на артилерията се въвеждат на въоръжение в мотострелковите полкове и танковите бригади самоходни артилерийски установки.

Армейските артилерийски полкове се възстановяват и се въоръжават с артилерийски системи с повишена далекобойност от типа 130-mm М-46, а дивизионните артилерийски полкове с оръдия гаубици от типа на 152-mm оръдия/гаубици Д-20. В армейските противотанкови полкове и противотанковите дивизии въведени на въоръжение по-мощни противотанкови артилерийски системи от типа на 100-mm противотанково оръдие МТ-20.

През периода 1960-1980 г., след извършване на предварителни проучвания за достиженията в областта на въоръжението, ежегодно се сключват договори и в Българската народна армия постъпват нови системи въоръжение и техника, както следва (посочват се данните само за артилерията и ракетните войски):

- Оперативно-тактически ракетни комплекси: 9К-72, 9К-71; тактически ракетни комплекси 2К-6, 9К-52, 9К-72; противотанкови ракетни комплекси „Шмел”, 9К-11, 9К-111, 9К-113.

- Реактивни установки БМ-21, самоходни артилерийски системи 2С1, 2С3, 130-mm, оръдия М-46, 152-mm гаубица Д-20, 120-mm самоходна минохвъргачка Б1-10 „Тунджа”, лек противотанков гранатомет РПГ-7, 82-mm безоткатно оръдие Б-10, 107-mm безоткатно оръдие Б-11, тежък противотанков гранатомет СПГ-9, 85-mm дивизионно оръдие Д-44, 100-mm противотанково оръдие МТ-12.

- Радиолокационни средства за метеорологическо разузнаване РМС-1, РВЗ „Проба”, „Роза”, НРС-1 и 1Б-18 „Шквал”, АИР (звуково-фотограметрично) на радиовръзки.

- Оптични прибори: панорама, ПГ-1М, бусола, ПАБ-2А, ПАБ-2АМ, ПАБ-2М, стереодалекомери, ДАК-1 и ДАК-1М, ДАК-2 и ДАК-2М, 2ПДБ, „Лебед“, „Радиян“, минохвъргачен мерник ММ, мерник за СПГ-9-ПГО-9 мн, ПГОК-9, прибори за нощно виждане ПНВ-57Е и НСПУ, нощен бинокъл 1ПН 33Б. 20.

За разглеждания период в развитието на артилерията усилено се подготвят офицерски кадри с висше военно академично образование у нас и в Съветския съюз и сержантски състав, обучаван в сержантско училище по основните специалности в артилерията.

Обновена е цялата гама от артилерийски системи, средства за войсково и инструментално разузнаване, метеоосигуряване и оптика. Новите оръдейни и ракетни системи налагат редица организационни промени, промени в ръководните органи от Министерството на народната отбрана до ниво батарея и създаване на нови такива.

Създадените през 1948 г. артилерийски щаботе в артилерийските дивизионни полкове към щабовете на съединенията и обединенията укрепват, натрупват опит и се изявяват като един сглобен орган. Те с успех и нещо се отнасят към планирането, организацията и контрола на подготовката на поверените им части и особено към артилерийско-стрелковата подготовка и управлението огъня от оръдие до масираното използване артилерията на обединението. Същите са усвоили планирането, а в края на 70-те години и компетентно планират бойната подготовка, особено на командния състав, и изграждането на съвременна учебно-материална база – кабинетна, приказармена, полева, учебни полета и видове полигони за различните артилерийски поделения.

Преди всички задачи, стоящи за решаване пред тях, винаги е стояла задачата за поддържане във висока бойна готовност на поверените им части.

Решението на ръководството на Българската народна армия през лятото на 1973 г. за създаване на Командване на Сухопътните войски (КСВ) има благотворно влияние в развитието им и в частност за РВ и А – комплектуване с личен състав, изграждане на съвременна инфраструктура и учебно-материална база, усъвършенстване на мобилизационната база при мобилизация и първоначално сглобяване на мобилизираните органи и части.

Участието на всички щабни и бойни артилерийски звена в ежегодните тактически и оперативни учения с организиране на съвместни бойни стрелби с пехотата и танковете и управление огъня на артилерията на съединение показва, че за периода са внедрени редица нови устави, наставления, курсове. Във връзка с бойната готовност на първоешелонните съединения и в частност на артилерията се налага да се провеждат мероприятия в артилерията и видовете артилерийски складове за боеприпаси от системата на УРАВ и РЛТ. Мероприятията се организират от командването на РВ и А и УРАВ и РЛТ, а те са:

- Измерване на зарядните камери на всички артилерийски системи.
- Сортиране на артилерийските заряди и снаряди по партида и година на производство и по теглови знаци.
- Състрел на партидите заряди и съставяне на картичка с данните за тях.
- С цел повишаване бойната готовност на войските (артилерията), с Разпореждане № 0062/02.12.1968 г. на ГЩ на Българската народ-

на армия всички бойни припаси в складовете на частите и съединенията от първия ешелон се привеждат в окончателно снабден вид под ръководството на служба РАВ. Полагащите се боекомплекти при оръдията и гаубиците и танковете се натоварват направо на влекачите и машините, намиращи се в парковете.

■ С Разпореждане № 00249/1961 г. се определя количеството на бойните припаси, които се изнасят в приграничната полоса в направления, на които ще се действа. За кратко време се построяват хранилища.

ⁱ Статията представя най-важните моменти от основния доклад, изнесен на научна конференция „130 години българска артилерия“, проведена във Военна академия "Г. С. Раковски" на 27.05.2010 г.

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА НА АРТИЛЕРИЯТА

СХВАЩАНИЯ И МЕТОДИ ЗА ПЛАНИРАНЕ НА ОГНЕВОТО ПОРАЗЯВАНЕ – КОМПЛЕКСНО ОГНЕВО ПОРАЗЯВАНЕ, ОГНЕВО ПОРАЗЯВАНЕ, ОГНЕВА ПОДДРЪЖКА. МЕТОДИКИ ЗА ПЛАНИРАНЕ, РАЗРАБОТВАНИ ДОКУМЕНТИ ОТ ЩАБОВЕТЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ПОРАЗЯВАНЕТО В ПЕРИОДА 1960-2010 Г.

Доцент д-р Иван Александров Гюргаков

Настъпилите изменения в способите и формите за водене на бойните действия в оперативен и тактически мащаб в съвременните операции налагат да се погледне по нов начин и на проблема за нарастване на огневата мощ на маневрените формирования, и на процесите за усъвършенстване на способите и формите за провеждането на огневата поддръжка. В тази връзка е необходимо да се преосмислят и разгледат по друг начин такива понятия като **ролята, мястото, формите и способите за провеждане, спецификата на планиране и управление на поразяването на противниковите групировки в системата на огневата поддръжка с отчитане на изменящите се условия за подготовката и воденето на операции от многонационални съвместни оперативни сили.**

Както е известно, сам по себе си терминът “поразяване” има различни тълкования, в много случаи даже и противоречиви. При това следва да се каже, че “въздействие с различни сили и средства върху противника” не е само огнево, както се считаше досега.

Понятието поразяване може да се разглежда и като:

- въздействие с различни сили и средства върху противника, в това число и използване на информационни и психофизически (психотропни) средства, в резултат на което той напълно или частично губи своята боеспособност;
- разгром на противника чрез нанасяне на удари по неговите групировки с цел разрушаване на неговите цели или нанасяне на определени загуби;
- унищожаване, неутрализиране или подавяне на живата сила на противника, в резултат на което тя губи способностите си да се съпротивлява напълно или за определено време.

Както е видно от тези определения, поразяването на противника може да се нанася с всякакви средства и способности, доколкото в нашата военна теория традиционно се поставяше знак за равенство между тер-

мините “поразяване” и “огнево поразяване”, като през последните години понякога се добавяше към последното думата “комплексно”.

През 80-те години на миналия век процесът на огневото поразяване е допълнен с още един вид дистанционно въздействие върху противника – с едновременно радиоелектронно подавяне. В резултат на това се появява понятието “електронно-огневи удар”. Въпреки това допълнение, не се стига до окончателен отговор на въпроса: какво представлява активната съставляваща на процеса на въоръженото противоборство на групировките на страните – поразяването на противника.

В нашата военна теория боят (бойните действия) се разглежда в два аспекта: първо, като “организирано въоръжено стълкновение на съединенията, частите и подразделенията на воюващите страни” и второ, като “съчетание на огъня, ударите и маньовъра, провеждани с цел разгрома на противника”. При това е видно, че разгромът на противника (поразяване на целите на определена степен) се извършва за сметка на огъня на маневрените формирования (огнева поддръжка). По тази причина огневото въздействие се извежда на първо място и на него се определя най-важната роля в системата на поразяването на противника.

Огневото поразяване след края на Втората световна война отразява предимно опита на Съветската армия, който е пренесен и в Българската армия.

Бойните действия на общовойсковите съединения и обединения при настъпление срещу отбраняващ се противник след 1960 г се подразделят на два периода:

- огнева подготовка на настъплението;
- огнева поддръжка на настъплението.

Планирането на периодите на поразяването се извършваше от началниците и щабовете на артилерии на дивизиите и армиите в съответствие с решението на техните командири.

Огневата подготовка на настъплението е поразяване предимно с артилерийски огън на отбраняващия се противник за определено време, непосредствено преди преминаване на войските в настъпление. Тя се осъществява чрез предварително планирани удари на артилерията и авиацията.

Огневата подготовка на настъплението има за цел да подави непоразените от ядреното оръжие огневи средства, жива сила и бойна техника по предния край и в тактическата дълбочина, да дезорганизира преди атаката системата на противниковата отбрана, да го лиши от възможност да оказва организирано съпротивление и да осигури стремително настъпление по избраните направления.

Огневата подготовка на настъплението се планира и организира от командира на съединението съгласно указанията на командващия армията.

Огневата поддръжка на настъплението е съвкупност от удари на артилерията и авиацията по време на настъплението. Тя се осъществява чрез последователно подавяне и унищожаване на новоразкрити ядрени средства, артилерия, танкове, жива сила и огневи средства, резерви и други обекти, непоразени от ядрено оръжие. Започва непосредствено след огневата подготовка и се провежда на цялата противникова дълбочина.

Огневата поддръжка се определя по способности, зависещи от характера на противниковата отбрана, от степента на нейното поразяване с ядрено оръжие, от количеството артилерия и боеприпаси и от времето, с което се разполага за подготовката на огъня. При осъществяването на огневата поддръжка артилерията използва: съсредоточен (масиран) огън; последователно съсредоточаване на огъня; огневи вал; огън на оръдия, взводове и батареи по отделни цели. За отразяване на контраатаки се прилага и заградителен огън.

Поради това, че от началото на 60-те години основно се разчита на поразяването с ядрено оръжие, се планира огневата поддръжка да се провежда по метода на съсредоточения огън и огън на оръдия, взводове и батареи по отделни цели. При това огънят на оръдията, взводовете и батареите по отделни цели не се планира предварително. Тези задачи се определят и поставят по време на настъплението.

Най-пълно и подробна огневата поддръжка на настъплението се организира за: осигуряване на пробива на предния район за отбрана на противника; въвеждане в бой на втория ешелон на съединението (полка); разгром на противниковите резерви при отразяване на контраатаки и овладяване на важни рубежи, където противникът е вероятно да спре настъплението на нашите войски. Огневата поддръжка на настъплението се организира от началника на щаба на артилерията въз основа на решението на командира на съединението и указанията на началника на артилерията на армията. Всички разчети се извършват в щаба на артилерията на съединението (армията).

При отбрана периодизация на поразяването не се извършва. За артилерията са планирани за изпълнение следните задачи:

- поразява тактическите средства за ядрено нападение на противника;
- с далечни огневи нападения поразява противника на подстъпите към отбраната по уязвими места от маршрутите за изнасянето му, като теснини, преправи, мостове и др.;
- подавя артилерийските, минохвъргачните и зенитните батареи на противника, неговите радиотехнически средства и пунктове за управление. Поради широките полоси за отбрана към изпълнението на тази задача се привлича цялата артилерия на дивизията, включително и минохвъргачните батареи на батальоните;

- отразява атаката на танковете и пехотата на противника пред предния край и ги унищожава при вклиняването им в отбраната. По най-важните направления за настъпление и на рубежите за развърщане на противника артилерията с масиран и съсредоточен огън поразява най-важната групировка на противника, а непосредствено пред предния край цялата артилерия води заградителен огън за спиране на настъплението му. Поразяването на вклинилия се в отбраната противник се постига чрез заградителен и съсредоточен огън. Освен това за унищожаване на вклините се танкове артилерията има готовност от заеманите позиции да води огън с право мерене;

- подготвя и поддържа контраатаките на вторите ешелони (резервите) на дивизията (полковете). За целта артилерията подавя батареите, танковете и живата сила на противника в направлението за контраатака и по фланговете. Поддръжката на контраатаката обикновено се извършва със съсредоточен огън;

- прикрива с огън междините, стиковите и фланговете между частите на дивизията и съседите, а така също и брешовете, образувани в резултат на ядрените удари от противника. За целта предварително се планират и при нужда изпълняват съсредоточен и заградителен огън. При ограничена далекобойност за изпълнението на част от тези задачи отделни дивизиони извършват маньовър на нови огневи позиции.

Освен това артилерията поддържа действията на подразделенията, отбраняващи предната позиция и бойното охранение, и унищожава въздушните десанти на противника. При действия нощем осветява местността, унищожава осветителните средства и прибори за нощно виждане на противника, а при провеждане на контраатака създава светлинни створове (ориентири). За повишаване на възможностите на артилерията да поразява противника при подхода му към предния край на отбраната се използват химически боеприпаси.

Предвижда се артилерията да участва и в огнева контраподготовка, чиято основна цел е да се разгрозят основните сили на противника и се срина неговото настъпление. Тя се организира и провежда по план на армията по подходилия или подготвящ се за настъпление противник и включва удари с ядрено и химическо оръжие и с обикновени средства.

От дивизията за участие в контраподготовката се привличат ракетната част, щатната и придадената артилерия и част от танковете. Когато пред фронта на дивизията, отбраняваща се в първи ешелон, се провежда контраподготовка, на нея и се указват: продължителността и построението на контраподготовката; задачите на ракетната част; количеството артилерия и танкове, участващи в контраподготовката, и техните задачи; позиционният район за ракетната част и районите за огневи позиции на артилерията (танковете); разходът на ракети и боеприпаси.

През време на контраподготовката ракетната част унищожава средствата за ядрено нападение на противника, важни пунктове за управление и войскови групировки в районите им за съсредоточаване, при изнасяне и развърщане или на изходно положение за настъпление. Ако условията на обстановката позволяват, целесъобразно е ядрените удари да се нанасят със земен взрив.

Артилерията, участваща в контраподготовката, унищожава и подавя непоразените от ядреното оръжие средства за ядрено нападение на противника, подавя артилерийските и минохвъргачните батареи, пунктовете за управление танковете и живата сила на противника. Продължителността на контраподготовката за артилерията зависи от обема и характера на задачите, от необходимата степен за поразяване на противниковите обекти, от количеството оръдия и танкове, участващи в контраподготовката, и от разрешения разход на бойни припаси. В зависимост от важността на отбраняваното направление и обема на задачите, които се възлагат на артилерията и танковете, се определя от 0,5 до 1,0 б/к боеприпаси. Такова количество боеприпаси по техническия режим на огъня може да се изстреля за 15—30 минути. В зависимост от продължителността за артилерията тя може да се изрази в един или два огневи налета. Първият по батареите и пунктовете за разузнаване и управление, а вторият по живата сила и огневите средства на противника,

Контраподготовката пред фронта за отбрана на дивизията започва с нанасяне на ядрени и химически удари от ракетната част. След това артилерията и танковете провеждат мощни огневи налети, обвързани с ударите на авиацията.

Противотанковата отбрана е основа на отбраната на съединенията и частите, а нейната организация — едно от най-важните задължения на всички общовойскови и артилерийски командири.

Като понятие в тактиката и оперативното изкуство **противотанковата отбрана** навлиза в нашата армия през втората половина на 60-те години, когато значително се увеличава количеството и качеството на бронираните средства в армиите на почти всички държави в Европа. Тогава възниква необходимостта от единно планиране на борбата с бронираните цели на бойното поле за удържане на отбраняваните полоси. Това е наложило и възлагане на задачите по планиране и управление на борбата с такива цели на началниците на артилерии и техните щабове. На по-късен етап, в първата половина на 70-те години, планирането на противотанковата отбрана се възлага на оперативните отделения и отдели с активното участие на щабовете на артилерии. Изготвя се общ план на противотанковата отбрана на полка, дивизията и армията.

Противотанковата отбрана на дивизията (полка) се организира по цялата дълбочина на отбраната и преди всичко на танкоопасните направления.

Системата на противотанковата отбрана включва: ротните опорни пунктове с разположените в тях противотанкови средства; танковите засади; противотанковите резерви; танковете на вторите ешелони и резервите и подготвените за заемане от тях по време на боя огневи рубежи; артилерията, разположена на танкоопасните направления; противотанковите заграждения.

Артилерията играе важна роля в системата на противотанковата отбрана и е съставна част на повечето от нейните елементи. За организиране на противотанковата отбрана в ротните опорни пунктове мотострелковите батальони на танкоопасните направления се усилят с противотанкови средства (една-две батареи 85-mm оръдия, взвод до батарея ПТУРС, до рота танкове и др.), които командирът на батальона разпределя между мотострелковите роти. Разположението на противотанковите средства в ротния опорен пункт трябва да осигурява: взаимна огнева връзка по фронта и в дълбочина; водене на управляем противотанков огън по танкоопасните направления; най-малка уязвимост от огъня на противника; огнево охраняване на подстъпите към противотанковите заграждения.

Борбата с танковете на противника започва още в районите им за съсредоточаване, на далечните и близки подстъпи към предния край на отбраната и продължава до окончателното им унищожаване или до нанасянето на такова поразяване, което да принуди танковете да се откажат от по-нататъшно настъпление. В районите за съсредоточаване на далечните подстъпи към предния край на отбраната тя се води главно чрез нанасяне на ядрени удари и удари на авиацията, а така също и с огъня на артилерията, стреляща от закрити огневи позиции. Огънят на артилерията от закрити огневи позиции може да наруши бойния ред на танковете, да им нанесе частични загуби и да забави тяхното настъпление, но не е в състояние да ги унищожи или да сине настъплението им. Това се постига от огъня на ПТУРС, артилерията и танковете, които се отделят за борба с противниковите танкове чрез стрелба с право мерене.

При определяне на необходимостта от противотанкови средства за организиране на противотанковата отбрана и тяхното разпределение по фронта и в дълбочина се изхожда от:

- фронта за отбрана, характера на местността, броя и емкостта на танкодостъпните направления както пред предния край на отбраната, така и в нейната дълбочина;
- възможната танкова плътност, която може да създаде противникът;
- наличието на противотанкови средства (ПТУРС), артилерия, тежки противотанкови гранатомети (танкове) и техните възможности да унищожават танковете на противника;
- условията, при които се преминава към отбрана.

При конкретните случаи за организиране на противотанкова отбрана тези фактори влияят различно, поради което и необходимото количество противотанкови средства и техните бойни възможности са различни.

Под **бойни възможности на противотанковите средства** се разбира количеството на танковете (бронетранспортърите) на противника, чиято атака може да бъде отразена от тези средства при дадена вероятност ($P = 90\%$).

За извършване на ориентировъчни разчети за съотношението на собствените противотанкови средства с танковете на противника, при което се осигурява успешно отразяване атаката на последните, се приема 1:2 (**коэффициент на ефективността**) – едно противотанково оръдие (една пускова установка ПТУРС, танк, тежък противотанков гранатомет) срещу два танка на противника.

За извършване на точни разчети при изграждането на противотанковата отбрана се използват следните **условни коефициенти за поразяване** танковете на противника: бойна машина ПТУРС – 2,2; преносим ПТУРС – 2; СПГ – 2,5; 100-mm, 85-mm и безоткатни оръдия – 1,8; танк (САУ) от подготвена позиция – 1,8 и танк (САУ) от неподготвена позиция – 1,0.

Условните коефициенти за поразяване на бронетранспортъри на противника се приемат два пъти по-големи от тези срещу танкове.

В периода 1960-1980 г. не съществува обща методика за планиране на огневото поразяване. Използвали се само определени разчетни единици, таблици и схеми, донесени от офицери, участвали в курсове и завършващи военни академии в СССР.

Основни носители на съвременните методи за планиране на огневото поразяване са именно артилерийските офицери от Министерството на народната отбрана, от управление “Ракетни войски и артилерия” на командването на Сухопътните войски и от отделите “Ракетни войски и артилерия” на армиите. През 1973 г. със създаването на щабове на видовете въоръжени сили се започва истинска работа за възприемане на единни критерии за планиране на огневото поразяване. То най-напред се възприема от артилерийските щабове на базата на записки от проблемите на планирането на огневото поразяване на завършили различни курсове и академии офицери от артилерията.

През 1979 г. започва работа колектив от офицери под ръководството на командващия Ракетните войски и артилерията на Сухопътните войски за създаване на методика за планиране на огневото поразяване от артилерията при настъпление - част първа. Тя е разработена с комплексен пример и за първи път са дадени нормативи за планиране на огневото поразяване на противника при настъпление. Планирането на огневото поразяване на противника се извършва от щабове на РВ и А на фронта, армията и дивизията. Определени са разчетни средства, с

помощта на които се приравняват огневите възможности на артилерията, ракетните войски, авиацията и военноморските сили. За разчетно средство е приета 122-mm гаубица М-30, а за разчетен боеприпас - нейният осколъчно фугасен снаряд. Определени са коефициенти за привеждане на всички средства към тях. Определени са и коефициенти за бойна ефективност на противотанковите средства при борбата с бойните бронирани машини на противника.

Това учебно помагало вероятно е превод от руски език или е съставено по записки на обучаващи се офицери артилеристи в академии на бившия СССР.

Учебното помагало се явява предшественик на разработената и внедрена през 1981 г. Методика за извършване на оперативно-тактически разчети при планиране на огневото поразяване. Тя е разработена в две части. Първата част е теоретическа разработка и дава основните положения от планирането на огневото поразяване на противника във фронта, армията и дивизията в настъпателната и отбранителната операция.

За единно разчетно огнево средство е приета 152-mm оръдие-гаубица Д-20 и за единен разчетен боеприпас неговият осколъчно-фугасен снаряд. Това се запазва до 1999 г., когато отново се приема за разчетно огнево средство 122-mm самоходна гаубица 2С-1, а за разчетен боеприпас нейният осколъчно-фугасен снаряд.

За първи път се дават определения за огнево поразяване и то се извежда като главна задача на общовойсковия командващ и неговия щаб. По подобие на създаваните групи за планиране и управление на първия ядрен удар на фронта, се създават групи за планиране на огневото поразяване и е посочен техният състав в щаба на фронта, армията и дивизията. Групите се ръководят от началниците на щабове на общовойсковите формирования. Определени са задълженията на длъжностните лица при планиране на ударите и огъня в системата на огневото поразяване на противника.

Планирането на огневото поразяване се разделя на предварително, непосредствено и детайлно.

Разширени са периодите на огневото поразяване при изпълнението на последователните оперативно-тактически задачи от войските на фронта, армията и дивизията.

В настъпателната операция на фронта и армията огневото поразяване се планира и за нанасяне на удар по първостепенните цели на противника, нанасяне на първия масиран удар в системата на въздушната операция, при пробив на отбранителните рубежи на противника и извеждане в сражение на вторите ешелони (резервите).

При настъпление се определят следните периоди:

- огнево осигуряване изнасянето на главните сили (огнево прегрупиране за преминаване в настъпление);

- огнева подготовка на атаката;
- огнева поддръжка на атаката;
- огнево съпровождане на настъплението на войските в дълбочина на противниковата отбрана.

В отбранителната операция на фронта и армията огневото поразяване се планира и за нанасяне на удар по първостепенните цели на противника, нанасяне на първия масиран удар в системата на противовъздушната операция, в огневата контраподготовка, отразяване настъплението на противника и удържане на назначените райони и рубежи в полосата за отбрана.

При отбрана се определят следните периоди:

- огнево поразяване на противника при боя на подразделенията в полосата за осигуряване (зоната за прикритие);
- огнево възпрепятстване на изнасянето и развърщането на главните сили на противника;
- огнево отразяване на атаката на противника;
- огнево съпровождане на отбраняващите се войски;
- огнева поддръжка при провеждане на контраатаки и участие в контраудари.

Редът на извършваните разчети по планиране на огневото поразяване следва модела за вземане на решение от командващите фронта и армията и командира на дивизията.

Този модел за работа при планиране на огневото поразяване на противника е приложен за първи път в българската армия на оперативно-стратегическото учение “Щит-82”, проведено на територията на Република България през м. септември 1982 г. На това учение за първи път в практиката на войските се планира и изпълнява огнева поддръжка на атаката по метода на подвижната огнева зона.

Резултатите от планирането и провеждането на това учение дават мощен тласък за развитието на теорията по планиране и управление на огневото поразяване на противника в Българската армия.

През лятото на 1982 г. във войските е изпратено за обсъждане Наставление за използване на артилерията – част първа. В него е отразена периодизацията на огневото поразяване на противника така, както е изпитана на учението “Щит 82”, и от 1984 г. то става основен ръководен документ в артилерията на Сухопътните войски на Българската армия.

Това е и преломен момент в подготовката на артилерийските съединения, части и подразделения. Цялата бойна подготовка е насочена към изучаване и внедряване в практиката на войските на новите постановки по проблемите на планирането и управлението на огневото поразяване на противника.

През м. декември на 1985 г. началникът на катедра “Ракетни войски и артилерия” във Военна академия “Георги С. Раковски” полковник Манол Иванов Манолов, използвайки познанството си със съветника от Съветската армия по артилерията в Сухопътните войски генерал-лейтенант Дзедзашвили, взема учебно пособие „Методика оперативно-тактическx расчeтов при планировании огнeвого поражения противника ракетными войсками и артиллерией в операциях (бою)”, разработка на Военна академия “М. И. Калинин” в Ленинград, в чeтири части.

В първата част са дадени теоретическите постановки по планиране на огнeвото поражение от командващия и щаба на РВ и А на фронта и армията, началниците и щабoвете на артилерии на дивизията и полка и командирите и щабoвете на артилерийски групи и дивизиони. В нея са посочени редът за работа на длъжностните лица, съдържанието на извършваните разчeти и разработваните бойни документи.

Във втората част е дадена нормативната база за извършване на оперативно-тактическите разчeти при планиране на огнeвото поражение на противника.

В третата част е разработен комплексен пример по планиране на огнeвото поражение на противника в настъпателната операция, като е създадена определена оперативна и тактическа обстановка.

В четвъртата част е разработен комплексен пример по планиране на огнeвото поражение на противника в отбранителната операция, като е създадена определена оперативна и тактическа обстановка.

Методиката е ксерокопирана и приета за обучение във ВА “Г. С. Раковски”. По този начин академията се явява новатор по съвременно обучение на бъдещите лидери в Ракетните войски и артилерията.

За първи път в тази методика е възприето понятието **степен на поражение на групировката на противника**, наред със степените за поражение на груповите и отделните цели. По този начин огнeвото поражение се издига на оперативно ниво. Наред с това са възприети нови форми на огнево поражение на противника - поражение на първостепенните цели на противника, нанасяне на първи и следващи огневи удари по противниковите групировки, периодизация на огнeвото поражение на противника на цялата дълбочина на оперативното му построение и т.н. По нов начин е разгледано огнeвото поражение на противника при форсиране на водни прегради, при отбрана на морско крайбрежие, при бойни действия нощем и при дистанционно миниране на местността.

Тази методика се явява усъвършенстван вариант на действащата Методика за извършване на оперативно-тактически разчeти при планиране на огнeвото поражение на противника в операциите и боя.

Настъпилите промени в организационно-щатната структура на Българската армия, в т.ч. и на Ракетните войски и артилерията след

А
П

1991 г. и преминаването към корпусно-бригадна организация, наложиха изменение и в органите за планиране и управление на огневото поражение на противника. Възприемането на варианта за създаване на базата на видовете въоръжени сили на полева армия, вместо фронт, и в нейно подчинение корпуси и бригади, наложи да се формират групи за планиране на огневото поражение на противника по нов начин. Постепенното ликвидиране на Ракетните войски доведе до отказ от планиране и използване на ядрено оръжие, наложи основната задача за поражение на противника да се поеме от комплексното огнево поражение.

Наложително беше разработване на цялостна нова българска методика за планиране на огневото поражение. За целта през 1996 г. със заповед на началника на Генералния щаб на Българската армия е сформиран работен колектив основно от преподаватели от катедра “Ракетни войски и артилерия” на ВА “Г. С. Раковски”, който до 1999 г. разработи Обща методика за оперативно-тактически разчети при планиране на огневото поражение на противника в операцията (боя) в четири части по подобие на руската методика.

Тази методика за първи път разглежда планирането на огневото поражение на противника на стратегическо, оперативно и тактическо ниво. Посочени са съставът на групите за планиране на огневото поражение, техните задължения и последователността за извършване на оперативно-тактическите разчети. Нормативната база е пригодена към условията на използване на Въоръжените сили на Република България в ситуация на необвързаност с военно-политически договорености и структури с други държави.

Все още обаче тя отчита постановките и резултатите от Втората световна война. Необходимите сили и средства за огнево поражение са изключително много, а Ракетните войски и артилерията непрекъснато намаляват. Това води в един момент до невъзможност да се изпълни големият обем от задачи за огневото поражение на противника.

Ненужно в тази методика като разчетен боеприпас е определен разчетен дивизион 122-mm СГ 2С-1 с неговия 1 боекомплект. Използването на много разчетни средства, като разчетна ескадрила, разчетен кораб, разчетен батальон, разчетно огнево средство, затруднява работата и понякога не дава добри и точни резултати.

Възприетите от годините на Втората световна война степени за поражение на груповите и отделните цели на противника изискват привличане на неимоверно много сили и средства за огнево поражение, а те вече реално не съществуват.

В тази методика е възприета и една нова степен за огнево поражение, наречена **средноразчетна оперативно-тактическа единица (1,0)** за степен на огнево поражение на групировката на противника, която определя поражаването на 80 % от основните обекти, гарантиращи ней-

ната боеспособност, като 60 % се унищожават и 20 % се подавят. При тази степен на огнево поразяване на групировката на противника се нанасят 50 % безвъзвратни или 60-70 % пълни загуби. Въпреки несъгласието на част от членовете на колектива за приемане на такава единица, това все пак остава като правило. При това положение възниква въпросът: “Ако това правило важи за настъпателната операция, важи ли и за отбранителната операция, и ако важи, защо ще се отбраняваме, а няма да настъпваме?”. Отговор на въпроса няма и не може да има, защото е невъзможно в отбранителната операция да се нанася такава степен на огнево поразяване.

Тази методика не се различава съществено от преди това съществуващата, а условията в света съществено междувременно се изменят. Не е възможно да се планира огневото поразяване на противника, като се използват нормативите за разход на боеприпаси, привличането на средства за поразяване, постигането на степени за поразяване на групови и отделни цели в съвременните условия, в които съществува Българската армия.

Резултатите от планирането на огневото поразяване се отразяват в План за огневото поразяване на противника, разработван на карта с прилагане на пояснителна записка към него. Планът се подписва от началника на щаба на общовойсковото формирование и се утвърждава от неговия командир.

За реализирането на постановките от плана в щабове на Ракетните войски и артилерия се разработва План за бойното използване на Ракетните войски и артилерията на карта и към него се прилага Пояснителна записка.

През есента на 2004 г. във ВА “Г. С. Раковски” колектив от преподаватели под ръководството на доцент д-р Иван Гюргаков беше разработено учебно пособие „Методика за извършване на оперативно-тактически разчети при планиране на огневата поддръжка и електронното подавяне” и след широко обсъждане в катедрите и факултета стана основен документ за планиране на огневата поддръжка в учебния процес на академията.

В това пособие понятието **огнево поразяване** е заменено с по-широкото понятие **огнева поддръжка**. Поразяването на противника е строго обвързано с манювъра на войските. Резултатите от поразяването се планира да бъдат незабавно използвани от маневрените формирования. Същевременно през м. юли 2005 г. е въведена за изпълнение Тактическата доктрина на Полевата артилерия, в която по нов начин се разглеждат проблемите на огневата поддръжка на маневрените формирования. Отпада като задача за огневите средства поразяването на наблюдаеми цели. Въвежда се ново понятие **разузнавателна подготовка на бойното поле**, което изисква по нов начин да се води разузнаването в интерес на огневата поддръжка.

Постановките в разработеното учебно пособие са възприети от обучаемите в академията и от артилерийските командири и щабове. Това създаде условия катедра “Разузнавателно-огневи системи” да инициира инициатива за разработване на нова методика и със заповед № 308 от 08.11.2005 г. на началника на ГЩ на БА се формира колектив за разработване на Методика за планиране на огневата поддръжка, който разработи нов нормативен документ по планиране на огневата поддръжка, отчитайки новите реалности, в които действа Българската армия.

Колективът включваше офицери от военната академия, от факултет “Артилерия, ПВО и КИС” на НВУ “Васил Левски” и от щабове на артилерийски части и подразделения. За кратко време той разработи методиката и със заповед на началника на ГЩ на Българската армия тя влезе в сила от 01.01.2007 г. Тази методика се явява и един от важните, нови и съвременни документи по планиране и координиране на огневата поддръжка, разработен в съответствие с членството на Р. България в НАТО.

В Методиката за първи път са дадени определения за огнева поддръжка, за нейното съдържание, за целите и задачите ѝ.

Огневата поддръжка представлява главно съдържание на бойното използване на огневите и ударните средства при поразяване на противниковите групировки, обекти и цели.

Огневата поддръжка е една от основните бойни функции и представлява прилагане на огнева мощ чрез огън със средства от закрити огневи позиции, средства за електронна борба (ЕБ), самолети и вертолети на военновъздушните сили (ВВС) и Военноморските сили (ВМС), координирана с общовойсковите формирования с цел унищожаване, неутрализиране и подавяне на противника.

Огневата поддръжка включва: ударите на авиацията и бойните вертолети; огъня на артилерията, механизирани, танковите и огнехвъргачно-запалителните средства, минновзривните заграждения на инженерните войски; ударите и огъня на корабите и другите ракетни и артилерийски формирования на ВМС. За постигане на по-голям поразяващ ефект върху противника огневата поддръжка се съчетава със: задимяване; радиоелектронно подавяне и заслепяване.

Основната цел на огневата поддръжка е отслабване на ударната групировка на противника и снижаване на силата на първоначалния му удар, а така също удържане от собствените войски на територията на страната, изменение на съотношението на силите и средствата, дезорганизиране на системата за командване и управление на войските и оръжията и създаване на условия за преминаване на собствените войски в контранастъпление (контраудар, контраатака).

Огневата поддръжка за изпълнение на последователните оперативни и оперативно-тактически задачи от войските в отбранителната операция може да включва:

- огнева поддръжка на подразделенията в полосата за осигуряване, главната и втората полоса за отбрана (тактическата зона на отбраната);
- огнева поддръжка при провеждане на контраудари;
- огнева поддръжка за удържане на оперативните отбранителни рубежи (оперативна зона на отбраната);
- огнева поддръжка при борба с въздушни и морски десанти на противника.

Периодите на огневата поддръжка в отбрана могат да бъдат:

- огнево възпрепятстване на изнасянето и развърщането на противника;
- огнево отразяване на атаката на противника;
- огнево съпровождане на отбраняващите се войски;
- огнева подготовка и огнево съпровождане на контраатаките.

Основната цел на огневата поддръжка в контранастъпателните (настъпателните) операции (бой) е завоюване и удържане на огневото превъзходство над противника на направленията на нанасяните удари с войски, дезорганизиране на системата за командване и управление на войските и оръжията, нанасяне на решително поразяване на групировките в направление на ударите и непрекъсната поддръжка на настъпващите войски.

Огневата поддръжка за изпълнение на последователните оперативни и оперативно-тактически задачи от войските при водене на контранастъпателни (настъпателни) операции (бой) може да включва:

- огнева поддръжка при овладяване на първия и следващите отбранителни рубежи на противника;
- огнева поддръжка при въвеждане в сражение на резервите;
- огнева поддръжка при отразяване на контраудари на противника;
- огнева поддръжка при стоварване на въздушни и морски десанти.

Периодите на огневата поддръжка в настъпление могат да бъдат:

- огнево осигуряване на изнасянето (прегрупирането) на войските;
- огнева подготовка на атаката;
- огнево съпровождане настъплението на войските в дълбочина на противниковата отбрана.

Форми за изпълнение на задачите през огневата поддръжка са:

- противовъздушна операция;
- операциите на ВВС;
- операциите на ВМС;
- огневите удари, нанасяни до началото и в хода на сухопътната операция;

- огневата контраподготовка;
- огневото сражение;
- огневи бой и др.

Методите за планиране на огневата поддръжка са пътищата за постигане на целта чрез избора на средства, разпределението на задачите и способите за координиране и управление. Методите за поразяване на обектите от своя страна се реализират чрез различните видове удари на авиацията, на ВМС и видовете огън на артилерията с използването на различните видове боеприпаси.

Методи за планиране на огневата поддръжка са:

- обектов (структурен) метод;
- зонов метод;
- зоново-обектов метод;
- избирателно ограничителен;
- метод на огневото блокиране;
- бариерно огневи метод;
- площен метод;
- избирателен метод;
- метод на изолацията на обектите;
- метод на огневото прочистване;
- метод на устройване на огневи коридори.

Основни методи за планиране на огневата поддръжка са зоновият и зоново-обектовият методи. В зависимост от изпълняваната от войските задача могат да се използват и другите методи в съчетание с основните или самостоятелно.

Последните четири метода могат да се използват изключително при провеждането на операции срещу тероризма.

При планирането на огневата поддръжка в методиката са приети следните основни еталонни разчетни единици:

- *разчетен танк;*
- *разчетен батальон;*
- *разчетно огнево средство;*
- *разчетен боеприпас.*

За разчетен танк (РТ) е приет танк Т-72 М и се използва за изразяване на бойните потенциали (възможности) на средствата за огнева поддръжка и собствените войски, а така също и за определяне на обема от задачи за борба с бронираните цели на противника.

За разчетен батальон (РБ) е приет механизирани батальон на БМП-1 с определена организация и състав. Използва се за определяне на съотношението на силите и средствата в операциите и като основа за разпределение на отпуснатото количество боеприпаси за операцията.

За разчетен боеприпас (РБп) е приет 122-mm осколъчно-фугасен снаряд на самоходната гаубица 2С-1, като са дадени значенията на коефициентите за привеждане на всички видове боеприпаси за артилерията, авиацията и корабни огневи средства към разчетен.

За разчетно огнево средство (РОС) е приета 122-mm самоходна гаубица 2С-1, като са дадени значенията на коефициентите за привеждане на всички артилерийски и ракетни системи, авиацията и корабни огневи средства към разчетно огнево средство.

При участието на средствата за далечна огнева поддръжка в поразяването на противниковите цели се търси преди всичко постигане на висока ефективност на огъня, като са дадени нови степени за поразяване на груповите и отделните цели: унищожаване, неутрализиране или подавяне.

Унищожаването е нанасяне на физическо въздействие на противникови сили, предизвикващо трайна загуба на бойна ефективност (**загуби над 30 %**), или нанасяне на такива вреди, че те не могат повече да функционират, нито могат да бъдат възстановени до състояние за ефективно бойно използване.

Неутрализирането представлява огън, воден, за да се нанесе такова въздействие по целта, че същата да бъде неефективна или негодна за определен период от време (**загуби от 10 % до 29 %**). Огънят се води с цел противниковият **личен състав и бойна техника** да бъдат неспособни да противодействат на възприетия от нас вариант за действие.

Подавянето е временно или краткотрайно изваждане от строя на **дадена цел или оръжейна система** на противника за времето на обстрела (**загуби до 9 %**), като се нарушава дадена нейна експлоатационна характеристика в такава степен, че става неизползваема при изпълнението на поставената ѝ задача или се принуждава да напусне заеманата бойна позиция.

Като показатели за ефективността на огневата поддръжка при поразяване на отделните и груповите цели от състава на групировките на противника са приети:

- понесените загуби от целите (безвъзвратни, пълни и временни);
- времето за небоеспособност на целта след края на огневото въздействие.

За първи път в методика се възприема понятието координиране на огневата поддръжка. Прилага се с цел координиране и интегриране на огньовете, изпълнявани от сухопътни, военновъздушни и военноморски средства за поддръжка на замисъла на командващия на съвместните оперативни сили (сухопътния компонент) и на плана на операцията. Целта на координирането на огневата поддръжка е да позволи максимално използване на възможностите на наличните средства за огнева поддръжка и едновременно с това да се осигури безопасност на собстве-

А
П

ните войски от действието на собствения огън. В случай, че се произвежда огън или се въздейства по друг способ извън зоната за отговорност, разрешение за това трябва да бъде получено предварително, така че в зоната на операциите да има ясна отговорност за осигуряването на потвърждение или отказ за изпълнението на този огън. За улесняване на възможността за произвеждане на огън се използват **мерките за координиране на огневата поддръжка (МКОП)**. Всички мерки се определят от командващия на съвместните оперативни сили (сухопътния компонент) и неговия съветник по огневата поддръжка в съответствие с постановките, дадени в **Тактическа доктрина на Полевата артилерия**.

За първи път се разглежда създаването на концепция на огневата поддръжка. Огневата поддръжка представлява важен компонент на бойната мощ и е необходимо да се съгласува в една обща рамка, наречена **концепция за огневата поддръжка**. Концепцията за огневата поддръжка следва да бъде съгласувана с всички сили и средства и да бъде в интерес на концепцията за операцията. Всеки командир е в правото си да предпочете и се възползва от цялата или само от конкретна част от концепцията на огневата поддръжка. Когато в концепцията на операцията основен елемент е огневата поддръжка (прилагането на огнева мощ), командващият на съвместните оперативни сили (сухопътния компонент) е длъжен до голяма степен да се съобрази с общите положения на концепцията на огневата поддръжка.

Планирането на огневата поддръжка се извършва в **подгрупата за общо планиране, която** е водеща в процеса на оперативното планиране. Ръководи се от началника на оперативното управление (отдел, отделение) или от негов заместник. В състава ѝ се включват представители на всички управления (отдели, отделения), компонентните командвания на видовете въоръжени сили, родовете и специални войски. Неин работен орган е подгрупата за планиране и координиране на огневата поддръжка, която се ръководи от координатор на огневата поддръжка.

При планиране на огневата поддръжка в операцията, подгрупата за планиране и координиране на огневата поддръжка решава следните основни задачи:

- Съставя списък на целите по групи, по степен на важност и с отчитане на приоритетите на огневата поддръжка в операцията и при изпълнение на последователните оперативни и оперативно-тактически задачи от войските.
- Определя степените за поразяване на групите цели и реда за изпълнението на огневите задачи общо за операцията и по направления и задачи.
- Определя задачите на авиацията, ракетно-артилерийските средства на ВМК и палубната авиация, на средствата за електронно

подавяне, на артилерията за стрелба от закрити огневи позиции, средствата за близка огнева поддръжка и разпределя наличните средства за далечна огнева поддръжка за изпълнение на основните задачи на операцията и по направления.

- Определя състава на силите и средствата за участие в огневите удари по фази на операцията; в противовъздушна операция, в налагането на морска блокада, в огневата контраподготовка и др.

- Изготвя разчети за планиране на противотанковата отбрана и за борбата с бронетанковите групировки на противника общо за операцията и по направления и задачи.

- Съгласува реда за използване на силите и средствата за огнева поддръжка.

- Изготвя предложения за концепция за огнева поддръжка и я докладва пред командващия за определяне на концепцията за операцията.

- Прави предложения за пренасочване на огъня в интерес на различните формирования.

- Прави предложения за огнево поразяване и определяне на ефекта от него.

- Определя графика на огневата поддръжка при контранастъпателни (настъпателни) операции (бой), включително и действия по електронното подавяне.

- Предлага реда за използването на ВВК и ВМК в процеса на огневата поддръжка.

- Установяване на комуникациите в мрежата за огнева поддръжка.

- Определя разхода на бойни припаси, ракети и предаватели за смущение с еднократно действие, разпределя ги по цели и задачи и определя реда за доставките до формированията.

Подгрупата подпомага командващите (командирите) на два етапа от вземането на решения от тях - при анализа на мисията и при разработване на концепцията за операцията.

Резултатите от планирането на огневата поддръжка се отразяват на разработвания от групата План за огневата поддръжка (Анекс-Ф), разработван като текстуален документ с прилагане на карта.

Напоследък все по-често се използват понятията “дистанционно въздействие по противника с цел снижаване на неговия боен потенциал и сриване на намеренията му” и “дистанционен разгром на противника”.

Под **въздействие** се разбира начинът на влияние върху противниковите намерения с всякакви средства с цел изменение на първоначалното състояние и снижаване на неговите възможности за реализиране на своя замисъл. Това въздействие може да се провежда при пряк контакт с елементите на неговия боен ред (оперативно построение), при

което приоритет се дава на близкия бой, или чрез дистанционни способи за поразяване, при които приоритет се дава на огневите средства на съвместните оперативни сили, или тяхното използване в съчетание със средствата с несмъртоносен ефект, при което близкият бой се изключва или се минимизира неговото значение.

Изхождайки от казаното до тук, разглеждането на процеса на дистанционно въздействие по целите и групировките на противника може да се извърши обединено в система на поразяване в операцията на съвместните оперативни сили.

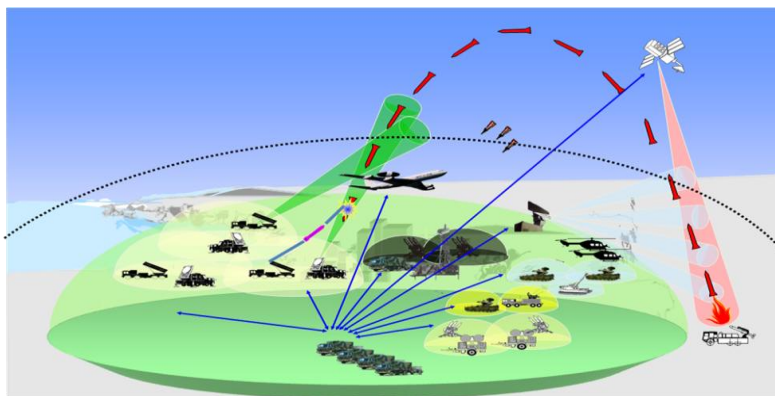
Литература:

1. Огнево поразяване на противника в операциите и боя, ВА “Т. С. Раковски”, 1990 г.
2. Огнево поразяване на противника в операциите и боя - второ преработено издание, ВА “Т. С. Раковски”, 2002 г.
3. Огнева поддръжка в съвременните операции, ВА “Т. С. Раковски”, 2008 г.
4. Съвместна огнева поддръжка, ВА “Т. С. Раковски”, 2010 г.

НАЗЕМНО БАЗИРАНИ СИСТЕМИ ЗА ПРОТИВОВЪЗДУШНА ОТБРАНА В БЪЛГАРСКАТА АРМИЯ

майор инж. Атанас Ленков Атанасов
капитан инж. Матей Кирилов Киров

Като неразделна част от противопоставянето на въздушни и ракетни заплахи противовъздушната отбрана се стреми да постигне нужното ниво на контрол върху въздушното пространство.

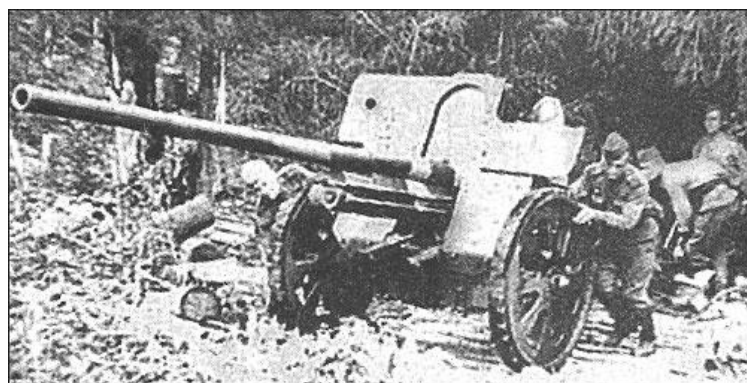

Фиг. 1. Наземно базирана система за противовъздушна отбрана

Тя се дефинира като "всички мерки, насочени към неутрализиране или намаляване на ефекта от противниковите въздушни действия".

Поява и развитие на средствата за ПВО

Появата на средствата за ПВО е свързана с появата на самолетите и тяхното бойно използване в началото на XX век. Отначало за стрелба по самолети са използвани оръдия от полевата артилерия, установявани на платформи, а впоследствие се появяват първообразите на сегашните зенитни оръдия.

Фиг. 2

Първото зенитно оръдие в Русия е било произведено през 1914 г. в Путиловския завод в Ленинград. То е имало калибър 76,2 mm, начална скорост на снаряда 588 m/s, неограничен кръгов обстрел по азимут, скорострелност 20 изстр./мин, досегаемост по разстояние 5200 m и по височина 5000 m.

Особено развитие зенитната артилерия получава в периода между Първата и Втората световна война. Появяват се приборите за управление на артилерийския зенитен огън (ПУАЗО). По време на Втората световна война зенитната артилерия става основно наземно средство за ПВО на войските и обектите от страната.

В периода преди Втората световна война и по време на нея в българската зенитна артилерия се използват основно 20-mm и 80-mm германски зенитни оръдия, незначително количество 75-mm зенитни оръдия немско производство и 76,5-mm зенитни оръдия чешко производство. Оръдията с по-голям (среден) калибър са снабдени с прибори за управление на артилерийския зенитен огън (ПУАЗО).

След Втората световна война нашата зенитна артилерия е превърната с по-нови руски зенитни комплекси, като 37-mm малокалибрена зенитна артилерия (МЗА), 76,2-mm и 85-mm среднокалибрена зенитна артилерия (СЗА), а по-късно 57-mm (МЗА), 100-mm (СЗА) и незначително количество 130-mm голямокалибрена зенитна артилерия (ГЗА). С изключение на първите два, всички останали са снабдени с прибори за

управление на артилерийския зенитен огън (ПУАЗО) и станции за оръдейно насочване (СОН), с което точността на огъня значително се повишава.

20 mm зенитно оръдие

37 mm зенитно оръдие

57 mm зенитно оръдие

100 mm зенитно оръдие

130 mm зенитно оръдие

12.7 mm ДШК

Фиг. 3. Образци оръдия в българската зенитна артилерия

В нашата зенитна артилерия се използват СОН-4 към 85-mm зенитни артилерийски комплекси, СОН-9 и СОН-9А, съвместно използвани със сметачно-решаващите прибори ПУАЗО-5 и ПУАЗО-6-60, влизащи в състава на 57-mm зенитни артилерийски комплекси, както и ПУАЗО-6-19, влизащи в състава на 100-mm зенитни артилерийски комплекси.

Фиг. 4. СОН 9А

Фиг. 5. ПУАЗО 6

По-късно приборите за управление на артилерийския зенитен огън (ПУАЗО) и станциите за оръдейно насочване (СОН) са съвместени в

един радиоприборен комплекс 1РЛЗ5Н (РПК-«Ваза»), даващ възможност за автоматично съпровождане на целите.

А
П

Фиг. 6. РПК

За откриване на въздушни цели и насочване на изстребители по тях се използват редица радиолокационни станции за разузнаване и целеуказване (СРЦ), като П-8, П-10, П-12, П-14, П-15, П-18, П-19, П-20, П-25, П-30, П-35, П-37, П-40 и др. Възможностите на някои от тези РЛС са изключително високи, което позволява да се използват и в съвременни условия за откриване и съпровождане на въздушните цели.

ПРВ - 13

П - 14

П - 40

Фиг. 7

Най-новото и с високи бойни възможности средство за противовъздушна отбрана са зенитноракетните комплекси. Те се появяват след края на Втората световна война като закономерен отговор на повишената скорост и маневреност на въздушните цели и настъпващата миниатюризация на електронните елементи.

Високата скорост и маневреност на въздушните цели значително намалява ефективността на стрелба по тях с класическите зенитноартилерийски средства. Това води до повишаване на разхода на боеприпаси и намаляване на вероятността за поразяване.

Същевременно развитието на електрониката позволява електронните елементи рязко да намаляват своите габарити и тегло, което обус-

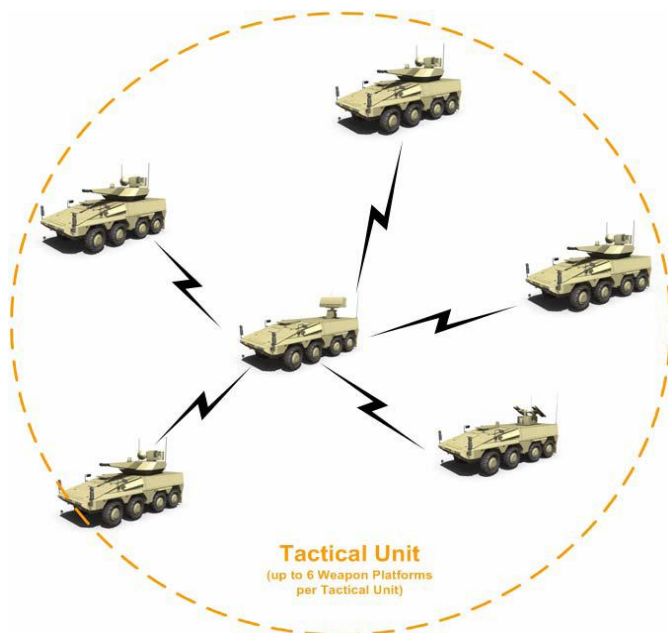
лава възможността да се монтират на борда на ракета. Това позволява да се променя траекторията на ракетата в процеса на нейния полет и да се осигури насочването ѝ към въздушната цел след изстрела.

През 50-те и 60-те години бързо се появяват и усъвършенстват редица зенитноракетни комплекси, позволяващи да се води борба с въздушни цели, летящи в широк диапазон от височини и скорости.

За първи път зенитноракетни комплекси се използват по време на войната във Виетнам. По това време и в последвалите редица военни конфликти на практика са потвърдени бойните свойства на зенитните управляеми ракети.

През 70-80-те години на въоръжение в противовъздушната отбрана се приемат зенитноракетни комплекси за различни разстояния и височини, способни да унищожават въздушни цели в целия възможен диапазон от полета си.

Съставът на ракетните комплекси включва два основни компонента: земно оборудване и ракети.

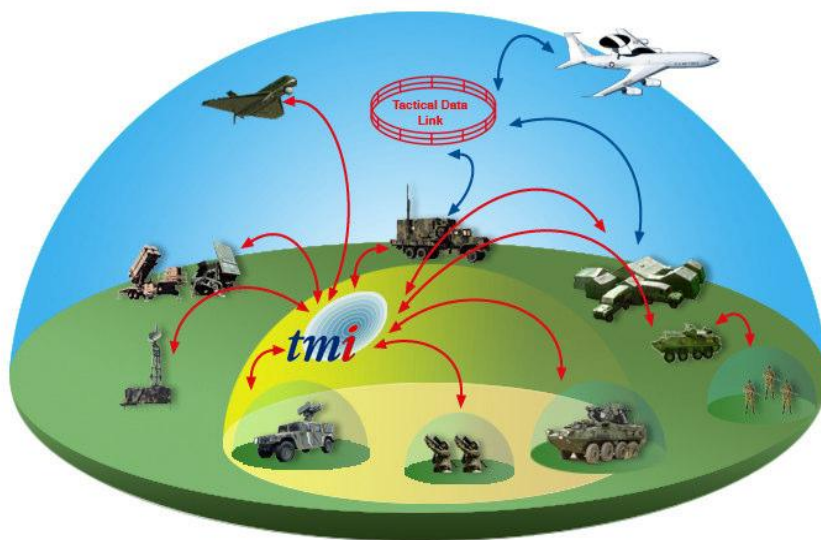

Фиг. 8. Смесен зенитноракетен и артилерийски комплекс

Най-новото направление в развитието на средствата за противовъздушна защита е създаването на **смесени зенитноракетни и артилерийски комплекси**, с висока ефективност на стрелбата по въздушни цели - особено за малки и пределно малки височини и разстояния. По този начин се избягва основният недостатък на зенитноракетните комплекси – наличието на близка граница на зоната за поразяване. Разполагането на всички елементи на комплекса на една транспортна машина

повишава неговите маневрени възможности и скритостта му и значително увеличава огневите възможности.

При използване на средствата за ПВО съществуват следните възможности за тяхното организиране:

А
П

Фиг. 9. Зонална отбрана, обектова отбрана и самоотбрана

а) Зонална отбрана. Има за цел да се осигури защита на обширен район.

б) Обектова отбрана. Има за цел да се осигури защита на район с по-ограничени размери и по-специално на жизненоважните елементи на дадена групировка (войски) или на съоръжения в тилната зона.

в) Самоотбрана. Представлява действие, осъществено със собствени сили с цел да се осигури защита от пряко нападение.

За да бъде противовъздушната отбрана ефективна, е необходимо балансирано съчетание на тези възможности за развързване.

ПВО обхваща **активни** и **пасивни** мерки, като балансът между тях се определя от обстановката.

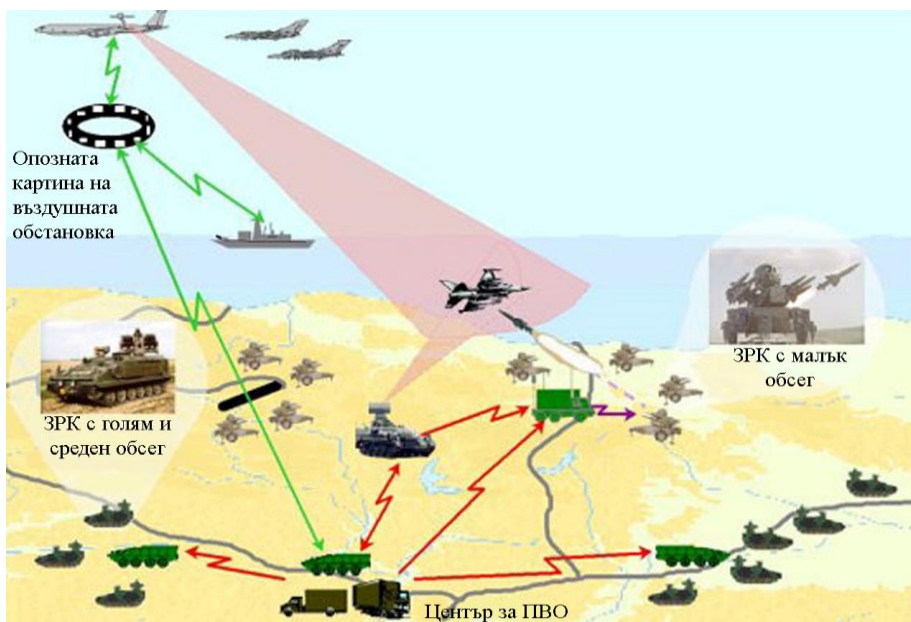
Активно действаща ПВО е пряко отбранително действие, предприето с цел да се сведе до нула или да се намали активността на въздушните действия на противника. Тя включва всички сили и средства, чието основно предназначение е противовъздушна отбрана.

Наличните средства на активно действащата ПВО трябва да бъдат организирани така, че да изпълняват следните функции: откриване; опознаване; определяне на параметрите; предаване на информацията; управление на оръжията; откриване на огън; оценка на стрелбата; възстановяване на загубите.

Компоненти на активно действащата ПВО са както следва:

I. Оръжейни системи

- 1) изстребители – прехващачи;
- 2) противовъздушни оръжия: зенитноракетни комплекси и зенитноартилерийски системи.

Фиг. 10. Активно действаща ПВО

II. Наземна част

- 1) Средства за управление, снабдени със сензори, включително:
 - система за ранно предупреждение и наблюдение;
 - други свързани помежду си граждански и военни системи, снабдени със сензори - Оперативен център за въздушен суверенитет (ASOC), Ръководство на въздушното движение (РВД), Екран.
 - подвижни радиолокационни станции (РЛС);
 - системи за опознаване;
 - поддържащи мероприятия по радиоелектронна война.
- 2) Системи за свързка
- 3) Системи за обработка на данни
- 4) Помощни системи, включително:
 - системи за ранно въздушно откриване;
 - системи за командване и управление на зенитноракетните комплекси (ЗРК) със среден и голям обхват, както и система за близко действие;
 - спътници на съюзниците.

III. Сензори

Сензорите за ПВО обикновено са модифицирани по начин, които им позволява да изпълняват определени функции, свързани с наблюдение-

нието и управлението. Отделните наземни сензори за ПВО имат ограничения в обхвата, малки възможности, слабо вертикално покритие, недостатъчна способност за разграничаване на цели и не могат да дадат достатъчно точни данни за височината на полета. Техниката действа на различни честоти и следователно, има различна податливост на радиоелектронни смущения. По същия начин способността за осъществяване на мерки по електронна защита е различна за различните сензори. Следователно, за да се осигури нужната ефективност на ПВО, са необходими и някои допълнителни системи. Те варират от различни видове подвижни и неподвижни съоръжения до системи за ранно предупреждение за балистични ракети. Сензорите за ПВО трябва да бъдат свързани помежду си, за да може информацията да бъде събирана и разпространявана при всякакви условия и да може да се осигури тяхната взаимна поддръжка.

За формирането на система за активна ПВО се изисква следният ресурс:

1. Средства за разузнаване и опознаване

Средствата за разузнаване и опознаване отговарят за непрекъснатото наблюдение на прилежащото въздушно пространство и околните зони, идентифициране на всички въздушни средства и предоставянето на информация за въздушната обстановка в съответните центрове за управление. Всички налични източници за наблюдение и опознаване, активни или пасивни сензори, с морско, наземно или въздушно базиране трябва да действат като интегрирана и оперативно съвместима система в рамките на структурата за управление.

За реализиране на тази задача на въоръжение в нашата армия са следните наземни РЛС: П-37; П-37МВ; П-18; П-18МВ; П-19; П-40; ПРВ-13; ПРВ-16; П-14.

Управленската структура изисква достъп както до съответното ниво на информация за въздушната обстановка и привеждане в бойна готовност, така и до метода за опознаване на целите. Опознаването на целите може да се извърши процедурно, чрез изключване на собствения трафик, и посредством визуални или електрооптични средства, посредством средства за електронно осигуряване или чрез други форми на опознаване на целта. Разпознаването на целите може да се подраздели на кооперативни системи като "идентифициране на приятел и противник" или на некооперативни системи, които използват обработка на профила или доплеровия ефект.

2. ПВО оръжейни системи

В рамките на цялостната ПВО структура е необходимо наличието на различни оръжейни системи, тъй като няма оръжейна система, която да противодейства на целия спектър от въздушни заплахи. Оръжията

А
П

могат да се използват автономно в рамките на зоната за отговорност или координирано от централизирана система за управление. Наземно базираните и морско базираните изстребители, както и ПВО системите с голям, среден или малък обseg трябва взаимно да се допълват и по този начин да отстранят слабостите, присъщи за всяка отделна система. ПВО изстребителите са най-доброто средство за бърза концентрация и изстрелване на противовъздушна огнева мощ на големи разстояния и в големи райони.

Фиг. 11

На въоръжение у нас са следните активни ПВО оръжейни системи:

- **23mm сдвоена зенитна установка (ЗУ-23-2)**

Тя е средство за борба с въздушни цели на разстояние до 2500 m и височина до 1500 m.

Конструктивните особености на установката дават възможност да се използва за борба със земни, лекобронирани цели и огневи точки на разстояние до

2000 т. Освен това ЗУ-23 може да се използва за поразяване на струпа-на жива сила - открита и намираща се зад леки укрития от полеви тип.

Установката има високи бойни и тактико-технически данни, необходими за поразяване на внезапно появяващи се и бързо движещи се цели.

- ПЗРК 9К32М «Стрела 2М» (SA-7)

Преносимият зенитноракетен комплекс "Стрела 2М" е огнево средство за непосредствено прикритие от ударите на въздушния противник, главно от малки и пределно малки височини. Предназначен е за поразяване

на въздушни цели в условия на визуална видимост, излъчващи топлинна енергия.

Пусковете се извършват в насрещен курс и в догон. Основен вид пускове са тези в догон и се извършват по всички видове самолети и вертолети, които летят със скорост до 950 km/h (260 m/s). Пусковете в насрещни курсове се осъществяват само по вертолети и витломоторни самолети, които летят със скорост до 550 km/h (150 m/s).

- 9К35М3 «Стрела 10М3» (SA-13)

Комплексът е предназначен за непосредствено прикритие от средствата за въздушно нападение на противника. Способен е да поразява нисколетящи цели (НЛЦ), в това число самолети, вертолети, крилати ракети и

дистанционно пилотируеми летателни апарати, излъчващи топлинна енергия. Колесното шаси е изпълнено на базата на МТ-ЛБ. Комплексът може да извършва стрелба от място и по време на движение с кратко спиране. Разчетът е от трима души.

- **9К33БМЗ «ОСА-АКМ» (SA-8)**

Руски високопроходим самоходен зенитноракетен комплекс. Предназначен е за защита на военни или граждански обекти от нисколетящи летателни апарати, като шурмови самолети и вертоleti. Характерно за комплекса е съчетанието от всички необходими елементи на проти-

вовъздушната отбрана в една машина. Шасито на БМ е шестколесно, бронирано, амфибийно, снабдено със средства за ЯХБЗ, има и възможност за въздушнодесантен транспорт. Теглото на цялата система е 17,5 t, с дължина 9,14 m, ширина 2,8 m и височина 4,2 m с прибран радар. Без презареждане изминава пробег от 250 km. Максималната ѝ скорост по шосе е 80 km/h, а във вода – 8 km/h. Разчетът е от пет души.

За нуждите на флота фрегата «Смели» е въоръжена с ОСА 9К33.

- **2К12 «КУБ» (SA-6)**

Самоходен руски зенитноракетен комплекс. Една батарея включва 4 самоходни пускови установки с по 3 ракети и една самоходна установка за разузнаване и насочване, 4 ТЗМ с три допълнителни ракети всеки и кран за зареждане. Максималният обseg на стандартната ра-

кета 3М9 е 24 km, а по височина 14 km.

По време на войната Йом Кипур през 1973, Израел губи десетки свои самолети от египетски «Кубове», заради което комплексът получава прозвището "Трите пръста на смъртта". През 1991 г. Ирак сваля американски F-16 с такъв комплекс. По време на бомбардировките над бивша Югославия сръбската ПВО успява да сваля няколко хърватски и американски бойни и разузнавателни самолети.

- **С-75М «Волхов» (SA-2)**

Руски ЗРК с наземно базиране, най-разпространената система в света от този тип. Ракетата е двустепенна, първата ѝ степен е с твърдогоривен двигател, а втората степен е течногогоривна и използва димяща червена азотна киселина като окислител. Управление-

то ѝ се осъществява посредством командна радиолиния на три различни честоти.

Бойната глава е с тегло 196 kg с командно, контактно или сензорно взривяване. Взривът нанася поражение в радиус до 65 m на малки височини и до 250 m на големи височини. Съществува разновидност на С-75, която пренася ядрена бойна глава с тегло 295 kg и заряд 15 kt.

Обсегът на комплекса е 43 km.

- **С-125М «Нева» (SA-3)**

С-125 е руски зенитно-ракетен комплекс със среден обseg. Стационарният вариант, приет на въоръжение у нас, е с 4 ракети на установка. Комплексът има обseg 25 km, а по височина 18 km. Бойната глава е осколъчно-фугасна с тегло 70 kg.

С такава установка сръбска ПВО батарея сваля американски стелт бомбардировач F-117 и изстребител F-16 по време на бомбардировките над бивша Югославия. С-125 е използвана и във войните в Близкия изток от страна на Сирия (сваля 43 израелски самолета през 1973 г.) и Египет (сваля 9 и поврежда 3 израелски самолета през 1970 г.).

- **С-200 «Вега» (SA-5)**

С-200 е руски далекобоен зенитноракетен комплекс. Един от най-далекобойните стационарни конвенционални ЗРК. Стандартната единица е дивизион, който включва 6 установки и

радар за насочване. Ракетата разполага с 4 ускорителя, чрез които се изстрелва. След 3 до 5,1 s полет те се отделят и се активира двигателят на самата ракета. Бойната глава може да бъде осколъчно-фугасна с тегло 217 kg или ядрена с мощност 25 kt. Тя се детонира автоматично (при контакт с целта или при определено разстояние от нея). Вероятността за точно попадение е 0,85. Предназначена е главно за защита от бомбардировачи и самолети на голяма височина.

Радарът 5Н62 има обсег 270 km и служи за откриване на целта и насочване на ракетите. Допълнително може да има още няколко различни вида радари, включително 5Н84А за ранно предупреждение, с обсег 600 km.

- **С-300 ПМУ1 «Антей» (SA-20)**

Руска зенитноракетна система със среден радиус на действие. Предназначена за отбраната на крупни промишлени и административни обекти, военни бази и пунктове за управление от удари на средствата за въздушно-космическо нападение на противника. Способна е да унищожи балистична ракета и ракетни цели. С-300 става първият многоканален зенитноракетен комплекс, способен да проследи до 100 и да порази до 6 цели едновременно. Системата замества остарелите (С-25, С-75 и С-125). Представява мобилна пускова установка

с вертикален старт и транспортна машина.

Модифицирането на комплекса С-300 продължава в зенитноракетен комплекс С-400.

Всички тези средства изискват ясна система за управление, осигурена с комуникационна информационна система и устройства за информационна връзка.

Пасивната противовъздушна отбрана е другият компонент на активната защита от въздуха. Тя включва всички мероприятия, различни от активната противовъздушна отбрана, предприети с цел да се сведе до минимум ефективността на действията на въздушния противник. Тези мероприятия включват маскировка, лъжливи действия и използване на защитни съоръжения.

Средствата и мерките на пасивната противовъздушна отбрана са насочени към намаляване на ефекта от въздушното нападение. Те не включват употребата на активно действащи оръжия. Тези средства и мерки са нужни за опазване на всички важни военни и граждански съоръжения и включват вземане на мерки както от страна на военни, така и на граждански организации.

Мерките за пасивна ПВО могат да включват:

- осигуряване на проходимост там, където е възможно;
- осигуряване защита на съоръженията (включително и защита от електромагнитни импулси);
- осигуряване на възможност за ремонт на повредени летища и средства за ПВО (включително и възможност за ремонт на повърхности, върху които има разположени летателни апарати, както и някои изключително важни аспекти на техническото обслужване, като осигуряване на електроенергия и гориво-смазочни материали (ГСМ);
- осигуряване на лъжливи цели тип „Ловушки“;
- осигуряване на средства и съоръжения за ЯХБЗ;
- осигуряване на достатъчно консумативи и резервни части за нуждите на различните средства и съоръжения;
- осигуряване на съоръжения за обезвреждане на боеприпаси чрез взривяване;
- маскировка и намаляване на видимостта във визуалния, инфрачервения и радиолокационния спектър;
- осигуряване на системи за предупреждение и пунктове за привеждане в готовност.

В допълнение към предварителното осигуряване на материални средства, за повишаване на живучестта при нападения на противника, с нарастването на заплахата могат да бъдат предприети следните мерки:

- - разсредоточаване;
- - повсеместно съблюдаване на правилата за контрол на електромагнитните излъчвания;

- - свързване в мрежа на наличните системи за свързка и на датчиците;
- - маневреност;
- - възприемане на реалистични системи за обучение;
- - маскировка;
- - преместване или отстраняване на използваните в мирно време радиолокационни отражатели, например отражатели, разположени по полосата за излитане и кацане;
- - намаляване на електромагнитните сигнали (включително и на инфрачервените и оптичните).

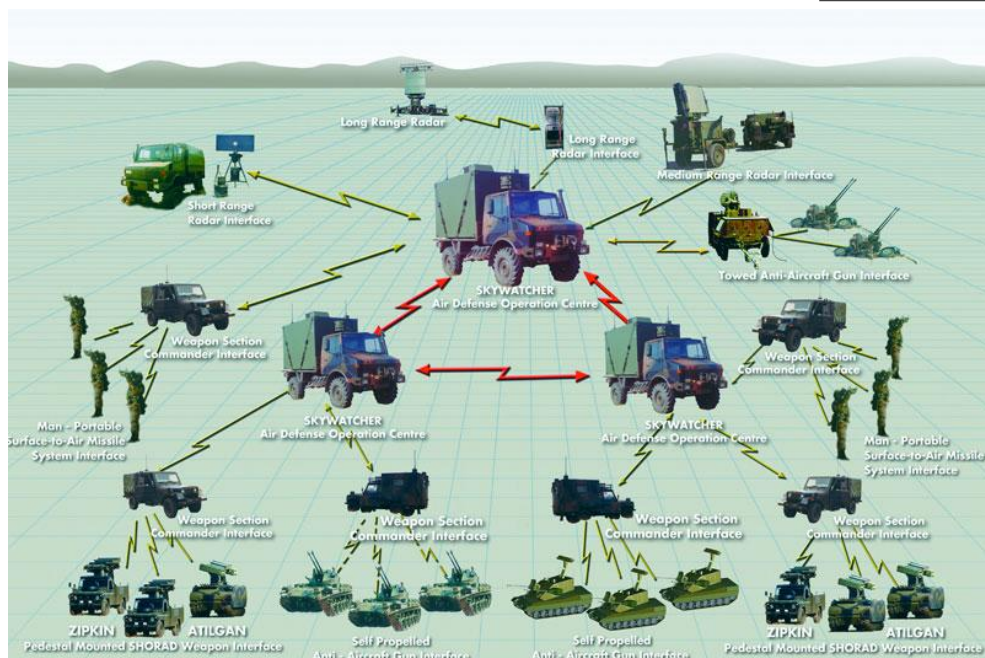
Модернизация на войските за ПВО на Сухопътните войски

Усъвършенстването на бойните възможности за ПВО в целия диапазон на малките височини е необходимо за изпълнение на определените мисии на войските при нарастващата въздушна заплаха. Взаимодействието на силите и средствата за ПВО в реален мащаб на времето, оптималният контрол и използването на всички щатни зенитни системи за близки разстояния са изключително важни за ефективността на ПВО на малки височини.

Понастоящем подразделенията за ПВО на декларираните формирования разполагат с въоръжение, даващо ограничени възможности за непосредствена зенитна защита. Липсва система за бойно управление, отговаряща на стандартите на НАТО, която да дава възможност за включване в Интегрираната система за ПВО на НАТО - NATINADS (Integrated Air Defense System). За ефективното функциониране на системата за ПВО на Сухопътните войски и нейното интегриране в системата за ПВО на НАТО е необходимо подразделенията да се превъоръжат с нови системи за управление и разузнаване за въздушен противник с възможности за интегриране.

В тази връзка Съюзното командване на НАТО е определило минималните изисквания, на които трябва да отговарят наземно базираните системи за ПВО (Ground Based Air Defence - GBAD). Тези системи трябва да имат възможности за зенитна защита на войски и обекти срещу пълния обхват на въздушни заплахи: пилотирани и безпилотни платформи (самолети с фиксирано крило, вертолети и ракети „въздух-земя“) и СВН с малка отразяваща повърхност, като безпилотни въздушни средства от типа „стелт“ и крилати ракети.

В бъдеще е необходимо да се придобият наземно базирани системи за ПВО (GBAD), които са способни да противодействат на ракети, артилерийски снаряди, минохвъргачки и балистични ракети с малък обхват на действие (до 120 km). Наземно базираните средства за ПВО (GBAD) на сухопътния и военновъздушния компонент трябва да дават възможност за взаимодействие при провеждане на скрити, специфични операции в зависимост от разработения план или сценарий.

Фиг. 12. Интегрирана система за ПВО (Integrated Air Defence System)

Навлизането и по-нататъшното технологично усъвършенстване на ракетните системи „въздух-земя” (AGMS), крилатите ракети „Круз” (CMS), самолетите, разработени по програмата „Стелт”, безпилотните летателни апарати (UAVS) и балистичните ракети (SRBM) с малък обсег доведе до увеличаване на разстоянията, повишаване на точността, нарастване на мобилността и повишаване мощността на бойните глави на ракетите.

В същото време ракетните, артилерийските и минохвъргачните атаки са основната заплаха, използвана от терористите и паравоенните формирования, при текущите операции на НАТО, така че за противодействие на въздушните заплахи в пълния спектър е необходимо усъвършенстване на наземно базираните средства за ПВО (GBAD).

Ефективната система за ПВО (GBAD) се състои от подвижни ракетни системи „земя-въздух” и мобилни средства на зенитната артилерия. Смесените системи трябва да са ефективни от малки височини и разстояния (Short-Range Air Defence - SHORAD) до средни и големи височини и разстояния (Medium and High Altitude SAM).

Съставът на наземно базираните средства за ПВО (GBAD) трябва да бъде гъвкав и адаптивен за изпълнение на мисията. Ефективността на наземно базираните средства за ПВО се определя от възможността да се работи в единната система за ПВО (NATINADS) под ръководството на Въздушния център за командване и управление (Air Command

and Control System – ACCS), чрез използване на системата С2, във взаимодействие с други системи за ПВО.

Съгласно изискванията за оперативна съвместимост наземно базираните средства за ПВО (GBAD) трябва да осигуряват:

а. Цифрово свързване с щатните, интегрираните SHORAD системи и Командването на Сухопътния компонент.

б. Автоматизирана обработка на данните от осигуряващия тактически контролен център (ТАС) с възможности за опознаване на въздушните цели и пълна електронна интеграция в NATINADS (чрез CRC - Control and Reporting Center) и/или (ACC - Air Control Center).

в. Пълно интегриране в системата за въздушно командване и управление.

г. Включване на триизмерен радар.

д. Възможност подразделенията да прихващат високоточни управляеми ракети.

Идеалният батальон за ПВО трябва да бъде съставен от смесени системи (оръдейни и ракетни SHORAD и MSAM):

- взвод MSAM;
- батарея SHORAD;
- батарея MANPAD;
- две оръдейни батареи с радарно насочване.

Прогресивните подобрения на общите способности на GBAD са задължителни за изпълнение на мисията и оцеляване при увеличаващата се враждебна въздушна заплаха. Бързата координация, оптималният контрол и използването на всички сензори и оръжия в единна и интегрирана система са най-важните за ефективността на ПВО.

След приемането на Р. България за пълноправен член на НАТО Въоръжените сили са декларирали изпълнението на определени цели, чрез които ще се постигне пълна оперативна съвместимост с войските на алианса. Такава цел е ЦВС L-1400 „Наземно базирана система за ПВО”. Целта към момента включва декларираните формирания за участие в пълния спектър от мисии на НАТО. Предвидено е закупуването на нови зенитноракетни и зенитноартилерийски комплекси, както и на командни пунктове с интегрирана трикоординатна радиолокационна станция с голяма разделителна способност, за превъоръжаване на зенитните взводове на механизирани батальони (само за декларираната механизирани бригада).

За включване към интегрираната система за ПВО на НАТО (NATINADS) е предвидено закупуване на 3D радар за средни разстояния (до 100 km) и мобилен център за командване и управление на силите и средствата за ПВО на механизирани батальони. Чрез преобразувател в мобилния център за командване и управление се получава ин-

формация по линия за предаване на данни Link 11 (16) и се формира опозната картина на въздушната обстановка (Recognized Air Picture - RAP). Командните пунктове на зенитните взводове и мобилния център за командване и управление на ПВО на мбр се свързват в система и изграждат локална мрежа за обмен на данни (Local Area Network - LAN). Предвижда се на по-късен етап в тази мрежа да се включат и командните пунктове на зенитния дивизион.

Всички средства за радиолокационно разузнаване в бригадата (3D радарът и радиолокационните станции на командните пунктове на зенитните взводове) формират локална въздушна картина (Local Air Picture - LAP). Локалната въздушна картина (LAP) ще може да се обменя със системи за ПВО на съседни съединения.

За да може системата за ПВО на мбр да бъде адекватна на съвременните асиметрични заплахи (ракетните, артилерийските и минохвъргачните атаки от терористи и паравоенни формирования), е предвидено зенитноартилерийските платформи да водят огън с програмируеми боеприпаси.

ЛИТЕРАТУРА:

1. История на зенитната артилерия и зенитноракетните войски в БА. Институт за военна история – ГЩ, ВИ, 1995.
2. AJP-3.3.5 Doctrine For Joint Airspace Control, NATO, April 2006.
3. Стандартни оперативни процедури. ПВО на Армейски корпус, Щаб на СВ, 2007.
4. IMSM-0215-2007, MILITARI VALIDIT/TECHICAL FEASIBILITY REVIEW OF THE DRAFT GENERIC FORCE PROPOSAL 2008 PACKAGE, NATO.(Преглед на военнотехническата приложимост на предложения през 2008 пакет на НАТО)
5. ЦВС L 1400 „Наземно базирана система за ПВО”, Щаб на СВ, 2008.
6. Проект №18 „Развитие на средствата за ПВО”, Щаб на СВ, 2006.

АРТИЛЕРИЙСКИ НОВИНИ

ИНДИЯ ЗАКУПИ ИЗРАЕЛСКИТЕ КОМПЛЕКСИ ЗА ПВО BARAK-8 НА СТОЙНОСТ 1,1 МИЛИАРДА ДОЛАРА

Израел се договори да достави на Индия усъвършенствани системи за противовъздушна отбрана Barak-8. За това съобщава „Икономик Таймс“. Стойността на договора, съгласно който доставките на първите системи за ПВО ще започнат през 2017 г., възлиза на 1,1 млрд. долара.

Комплексът за ПВО Barak-8 се произвежда от израелската компания „Израел Аероспейс Индъстрис“ и е предназначен за инсталиране на военни кораби. Може да се поставя и на земни установки. Barak-8 е способен да поразява въздушни цели от типа на ракети, самолети и безпилотни летателни апарати.

Индия и Израел си сътрудничат активно в областта на въоръженията. През август 2008 г. Индия закупи 18 израелски зенитноракетни комплекса с малък обseg Spyder. Цената на договора беше 430 млн. долара. С тях започна частична замяна на руските зенитноракетни комплекси С-125 «Печора», «Оса –АКМ» и «Стрела-10М».

Освен това до 2011 г. на въоръжение в Индия трябва да постъпи корабният комплекс за ПВО Barak-2 с далекобойност до 70 km. Израел заема второ място по експорт на въоръжение и военна техника за Индия, отстъпвайки само на Русия. Ежегодно Израел доставя на Индия въоръжение на обща стойност около 8 млрд. долара.

Ракета Barak-8

РУСКАТА АРМИЯ ЩЕ СЕ ВЪОРЪЖИ С НАДУВАЕМИ ТАНКОВЕ И САМОЛЕТИ

А
П

Руската армия ще приеме на въоръжение надуваема техника: макети на ракетни комплекси, танкове, системи за противовъздушна отбрана и самолети. За това съобщава руската информационна агенция РИА „Новости“. Производството на надуваемите макети ще се извършва във фабриката за въздушни балони и батути в Хотково.

Приблизителната маса на една единица надуваема техника е 30 kg. Макетите се произвеждат от лека водонепроницаема тъкан и в сгънат вид заемат сравнително малко място. След надуване макетът приема естествените размери на бойната техника, може да отразява сигналите от радиолокаторите, а също и да имитира загряване на двигател.

Надуваемата техника е предназначена да замени светещите макети, чиято основна задача бе въвеждане в заблуждение на противниковото разузнаване.

По думите на началника на лабораторията на научно-производственото обединение в град Хотково Юрий Степанов, всички модели могат да имитират боеготовност. Така например надуваемите танкове могат да завъртват куполите и да отварят люковете си. Освен това благодарение на независимите си детайли, макетите на една и съща техника могат да изглеждат различно. Например два модела на танк Т-80 могат да бъдат с различно количество надути варели с гориво.

Руското министерство на отбраната вече закупи надувни макети на зенитноракетния комплекс С-300. В град Хотково се произвеждат също и надуваеми танкове Т-72 и Т-80, както и изстребителите Су-27 и МиГ-31.

Следва да отбележим, че надуваема техника се използва не само в руската армия. Във Великобритания например такива макети са на въоръжение от края на 1990 г.

Надуваем танк

БЕЛГИЙЦИТЕ ИЗОБРЕТИХА «ЧЕРНА КУТИЯ» ЗА ОГНЕСТРЕЛНО ОРЪЖИЕ

Белгийската оръжейна компания FN Herstal разработи „черна кутия“ за огнестрелно оръжие, съобщава СНЕТ Нюз. Новото устройство, получило название FN Herstal Black Box, ще се подсъединява с оръжието и ще отчита броя на изстрелите, ще определя скорострелността, а също и засечките при стрелба. Цялата тази информация впоследствие ще може да се използва при ремонта на оръжието.

Устройството може да бъде подсъединено към всякакъв вид стрелково оръжие – пистолет, пушка или автомат. Както се очаква, FN Herstal Black Box ще се доставя на заявителя заедно с вграден източник на хранване със срок на експлоатация десет години. Това ще позволи да се запише подробна информация за повече от сто хиляди изстрела.

Предполага се, че „черната кутия“ може да се окаже полезна и в реални бойни условия. Такова устройство с уникален идентификационен номер за всяко оръжие е в състояние да предава данни за използването му. В съчетание с GPS управление може да се получи подробна информация за всеки войник на бойното поле, включително и за неговата стрелба и местоположение.

Компанията производител FN Herstal е създадена през 1889 г. Днес тя произвежда стрелково оръжие, картечници, пистолети, пушки, гранатохвъргачки и електронни системи, включително и електронни мерници и системи за лазерно насочване.

Устройството FN Herstal Black Box

ПРОВАЛИХА СЕ НОЩНИТЕ ИЗПИТАНИЯ НА ИНДИЙСКА БАЛИСТИЧНА РАКЕТА

А
П

Нощните изпитания на индийската балистична ракета със среден обсег „Агни -2“, проведени на 29 ноември 2009 г., завършиха с провал, отбелязва вестник „Таймс ъф Индия“. Това беше първото изпитание на ракета, способна да носи ядрен заряд, провеждано през нощта.

Първият етап от полета на ракета, който включва пуск и отделяне на първата степен, премина без усложнения. В хода на отделянето на втората степен обаче настъпи значително отклонение на „Агни-2“ от зададената траектория. След изпитанията се проведе анализ на произшествието с цел точно да се изясни причината за неуспеха. При досегашните тестови пускове, провеждани само през светлата час от денонощието, не е имало никакви сериозни провали.

Далекобойността на ракетата „Агни-2“ е около 2000 km. Ракетата е способна да носи, както обикновени, така и ядрени бойни глави с тегло до 1000 kg. Дължината на ракетата е 20 m, а нейното тегло – 17 t.

Индия провежда разработки на ракети, способни да функционират при всякакви условия, включително и нощем. Понастоящем на въоръжение в страната са балистичните ракети с малък обсег „Притхви“ и със среден обсег „Акаш“, а така също и свръхзвуковите „Брахмос“.

Индийската балистична ракета „Агни-2“

**САЩ ЩЕ ПОМОГНАТ НА УКРАИНА ДА УТИЛИЗИРАТ ОСТАРЕЛИ
РАКЕТИ**

САЩ ще помогнат на Украйна да утилизируют оперативно-тактически ракетни комплекси „Скъд“, съобщава агенция „Униан“. Меморандумът беше подписан на 1 декември 2009 г. между Министерството на отбраната на Украйна и Държавния департамент на САЩ.

По думите на изпълняващия длъжността министър на отбраната на Украйна Валери Иващенко, ликвидацията на ракетите „Скъд“ представлява поредния етап от реализацията на програмата за съвместно намаляване на заплахите.

Днес на въоръжение в Украйна остана само една ракетна бригада, притежаваща ракетни комплекси „Скъд“. По някои оценки ресурсът на тези комплекси вече е безнадеждно остарял и всякакви негови по-нататъшни модернизации са безсмислени. Между другото, както уточнява агенция ИТАР-ТАСС, след ликвидацията на ракетите „Скъд“ в Украйна няма да останат ракетни комплекси от този клас.

Към момента Украйна разработва собствен съвременен ракетен комплекс „Сапсан“, който би могъл да замени старите ракети „Скъд“. Реализацията на тази програма обаче се придвижва бавно поради недостатъчно финансиране.

Едностепенните балистични ракети с точно гориво „Скъд“ бяха разработени в края на четиридесетте и началото на петдесетте години и започнаха да постъпват на въоръжение от 1957 г. Ракетите са способни да поразяват цели на разстояние от 300 до 600 km. Те могат да носят фугасна или ядрена бойна глава.

Ракета „Скъд“

АМЕРИКАНЦИТЕ ЩЕ ПРЕСТАНАТ ДА БРОЯТ РУСКИТЕ РАКЕТИ

А
П

Американските експерти от секретния Воткински завод в Удмуртия до 5 декември 2009 г. прекратяват своята мисия, като изцяло демонтират оборудването и напускат предприятието. За това съобщава руската информационна агенция „Интерфакс“.

Американската мисия осъществяваше контрол на пуска на ракети „Топол – М” във Воткинския завод в рамките на Договора за ограничаване на стратегическите настъпателни оръжия. Както се очаква, на 5 декември ще бъде подписан нов договор, в който се регламентира нов механизъм за контрол.

Оборудването на американската мисия представлява съвкупност от технически устройства, които определят габаритите на произведената продукция, записват и съхраняват изображения. Цялата тази информация се обработва ежедневно от чуждестранните оператори. Освен това американските инспектори извършват щателна проверка на вагоните, напускащи завода, и периодически извършват наблюдение на територията на предприятието. Във Воткинския завод работят 20 американски експерти, притежаващи дипломатически имунитет.

Руската междуконтинентална балистична ракета „Топол–М”

Както отбелязва вестник „Вашингтон Таймс“, руските инспектори на свой ред провеждат контрол на производството на междуконтиненталните балистични ракети в американския завод „Магна“ в щата Юта. САЩ вече няколко години не произвеждат нови ракети. Руската мисия напусна американските предприятия преди осем години.

По информация от различни медии като една от основните причини, по която Русия и САЩ не могат да съгласуват новата версия на Договора за ограничаване на стратегическите настъпателни оръжия, се представят разногласията относно механизма за контрол над мобилните

А
П

междуконтинентални балистични ракети. Така например Вашингтон предлага да се запази механизма за контрол върху мобилните ракети „Топол–М“, а Москва е против отделянето им като самостоятелна категория.

Нека припомним, че Договорът за ограничаване на стратегическите настъпателни оръжия беше подписан между Русия и САЩ през юли 1991 г. и влезе в сила на 5 декември 1994 г. Срокът на действието му изтича на 5 декември 2009 г. Според клаузите Русия и САЩ трябва да съкратят броя на ядрените бойни глави до 6000 единици. За това, че условията на договора са изпълнени, двете страни обявиха на 6 декември 2001 г.

ЙОРДАНИЯ ЩЕ ЗАКУПИ АМЕРИКАНСКИ ПРОТИВОТАНКОВИ РАКЕТИ НА СТОЙНОСТ 388 МИЛИОНА ДОЛАРА

Йордания е направила поръчка пред САЩ за доставка на преносими противотанкови ракетни комплекси FGM-148 Javelin и ракети за тях, съобщава „Дифенс Толк“. Този договор следва да получи одобрение от Конгреса на САЩ. В случай, че всички процедури по съгласуване и одобрение бъдат завършени, цената на сделката ще възлиза на 388 млн. долара.

Намеренията на Йордания са да придобие 1808 противотанкови ракети Javelin, 18 ракети за извършване на пробни пускове, а също 162 пускови установки с инсталирани на тях мерници за дневно и нощно виждане, както и съответното оборудване.

Противотанков ракетен комплекс FGM-148 Javelin

С изпълнението на договора ще се заеме съвместно дружество на „Рейтиън“ и „Локхийд Мартин“, произвеждащо противотанковите ракети и пусковите установки.

Противотанковият ракетен комплекс FGM-148 Javelin започна да постъпва на въоръжение в армията на САЩ през 1996 г. и се използва активно по време на водене на бойните действия в Ирак. Комплексът е предназначен за поразяване на бронирана техника и защитени обекти, а така също и за нисколетящи цели. Далекобойността на Javelin е в границите от 50 до 2500 m, а скоростта на ракетата може да достигне 290 m/s.

ПОЛША ЩЕ БЪДЕ ВЪОРЪЖЕНА С УЧЕБНА ВЕРСИЯ НА РАКЕТИТЕ „ПЕЙТРИЪТ“

Американски зенитни ракетни комплекси „Пейтриът“ в учебна версия ще бъдат доставени в Полша до края на 2012 г. За това съобщава руската информационна агенция ИТАР-ТАСС, цитирайки представителя на Пентагона Александър Вършоу. След 2012 г. полските въоръжени сили ще започнат да получават бойната версия на „Пейтриът“.

Както се очаква, Полша ще получи достъп до учебни зенитноракетни комплекси „Пейтриът“ съгласно установен график, като първата батарея с учебни бойни глави ще постъпи на въоръжение в полската армия в края на първата четвърт на 2010 г.

Зенитноракетен комплекс „Пейтриът“

На 27 ноември 2009 г. стана ясно, че САЩ и Полша са достигнали до споразумение за разполагане на зенитноракетни комплекси „Пейтриът“ в близост до Варшава. Първоначално е ставало дума за учебни

А
П

комплекси. По-късно обаче официален Вашингтон потвърждава намеренията си за доставка на бойна техника.

Освен това САЩ и Полша се договарят за статута на американските войски в Полша. Споразумението за статута на въоръжените сили SOFA (Status of Forces Agreement) определя рамките на взаимоотношенията на американските войски в страната. В него е определен механизъм за заплащане на американските военни, под чия юрисдикция попадат в случай на извършване на престъпления, както са изяснени и редица други въпроси.

ИРАН ПРОВЕДЕ ИЗПИТАНИЯ С БАЛИСТИЧНА РАКЕТА „СЕДЖИЛ-2“

Иран проведе изпитания с балистична ракета с голям обseg „Седжил-2“, съобщава агенция „Фокснюз“. По данни от иранските средства за масова информация ракетите, чието пълно разстояние на полета е около 2000 km, са преминали успешно изпитанията. Други подробности не се съобщават.

Пуск на ракета „Седжил“

Първите изпитания с ракети „Седжил“ в Иран бяха извършени през септември 2009 г. За тях споменава командващият военновъздушните сили на Корпуса на стражите на ислямската революция Хусейн Салами. Изпитанията с ракети „Седжил“ бяха осъществени съвместно с изпитанията на ракети „Шахаб-3“ и други балистични ракети.

През ноември 2008 г. Иран вече проведе изпитания с балистична ракета, която беше определена като нова. Тогава телевизия „Прес тиви“

съобщи, че става дума за ракета „Самен“, а по-късно се появи информация, че ракетата се нарича „Седжил“.

А
П

РУСИЯ СЪЗДАДЕ АЛТЕРНАТИВА НА РАКЕТАТА „САТАНА“

В края на 2016 г. Русия възнамерява да създаде тежка течнотопливна междуконтинентална балистична ракета, която да замени ракетата „Воевода“ (по класификация на НАТО „Сатана“). Това, както съобщава руската информационна агенция РИА „Новости“, е заявил командващият Ракетните войски със стратегическо предназначение генерал-лейтенант Андрей Швайченко.

През юни 2009 г. командващият руските ракетни войски със стратегическо предназначение генерал-полковник Николай Соловцов заяви, че планове за развитие на войските предвиждат разработването на нови видове ядрено въоръжение. По-конкретно става дума за ракета с разделяща се бойна част, а също за ракета, чийто аналог се явява РС-20 „Воевода“. Освен това Соловцов отбеляза, че в Русия се извършва дейност по създаване на други видове въоръжения за Ракетните войски със стратегическо предназначение.

Руската междуконтинентална балистична ракета РС-20

„Воевода“ се счита за най-тежката и ефективна от междуконтиненталните балистични ракети, създадени в света. Ракетата е в състояние да носи десет бойни глави с мощност до 550 kt. Максималното разстояние на пуска на „Воевода“ е 11000 km. РС-20 беше разработена през 1970 г. в конструкторско бюро „Южное“, а по-късно на нейна основа създадоха ракета - носител „Днепър“. Договорът за стратегическите настъпателни оръжия - 1, действието на който завърши на 5 декември

2009 г., предполага унищожаването на половината от арсенала от „Воевода“.

В края на 2008 г. стана известно, че ракетните войски със стратегическо предназначение предвиждат да увеличат срока на експлоатация на „Воевода“ до 30 години. Потвърждението на срока на експлоатация на тези ракети днес е 25 и 21 години. По думите на Соловцов има всички технически условия за продължаване на този срок. През 2009 г. в съответствие с Договора за стратегическите настъпателни оръжия – 1 бяха унищожени девет междуконтинентални балистични ракети – седем от типа РС-18 и две от типа РС-20.

ИЗПИТАНИЯТА НА ИНДИЙСКИТЕ РАКЕТИ „АГНИ-2“ СЕ ВЪЗОБНОВЯВАТ ПРЕЗ ЯНУАРИ 2010-12-14

Индийската армия възнамерява да възобнови изпитанията на балистичната ракета със среден обсег „Агни-2“ през януари 2010 г., пише вестник „Експрес баз“. Според предварителните данни именно тогава ще бъде изпитана балистична ракета със среден обсег „Агни-3“. Решението за възобновяване на изпитанията на „Агни-2“ е било прието непосредствено след успешния пуск на балистична ракета „Дануш“, който се проведе на 13 декември 2009 г.

На 24 ноември 2009 г. се провеждат първите нощни изпитания на „Агни-2“. Първият етап от полета на ракетата, включващ пуска и отделянето на първата степен, се извършва без усложнения. Но по време на отделянето на втората степен се констатира значително отклонение на „Агни-2“ от предварително зададената траектория. Към настоящия момент Организацията за отбранителни изследвания и разработки на Индия (DRDO) извършва анализ на произшествието. Предишните изпитателни пускове на ракетата са преминали успешно.

Следва да се отбележи, че макар Индия все още да провежда изпитания на „Агни-2“, балистичната ракета вече е на въоръжение във въоръжените сили на страната. Далекобойността на „Агни -2“ е около 2000 km. Ракетата е в състояние да носи както обикновени, така и ядрени бойни глави с тегло до 1000 kg. Дължината на ракетата е 20 m, а теглото ѝ – 17 t.

Както се очаква, „Агни-3“ ще бъде приета на въоръжение в индийската армия в най-скоро време. В Организацията за отбранителни изследвания и разработки на Индия се говори с увереност за предстояща пълна готовност на ракетата. Далекобойността на двустепенната ракета „Агни-3“ е около 3500 km. Тя е способна да носи както обикно-

вени, така и ядрени бойни глави с маса до 1,5 t. Дължината на ракетата е 16,7 m, а диаметърът ѝ – 1,8 m.

А
П

Балистична ракета „Агни-2“

АМЕРИКАНСКИ УЧЕН ИЗОБРЕТИ НОВ ВИД ОТКРИТ МЕРНИК

Американският професор Тимъти Крафт от Университета в Алабама изобрети нов вид открит мерник за стрелково оръжие. Това се разбира от прессъобщение на университета. Изобретението е получило названието Opti-sight. При него се използва способността на човешкия мозък да продължава контурите на предмети, които са частично скрити за зрението.

Opti-sight представлява традиционен мерник и мушка, във външния вид на който е внесено незначително изменение. Така например средният прорез на мерника не е във формата на правоъгълник, както в класическия вариант на открит мерник, а във формата на долната половина на триъгълник. Горната част на мушката е направена във формата на половин триъгълник.

Opti-sight има сравнително опростен принцип на мерене. Стрелецът е необходимо да извърши визуално съвместяване на мерника и мушката. При това върхната точка на несъществуващата втора половина на триъгълника и точката на прицелване трябва да се насочат в целта. Счита се, че върхната точка на триъгълника човек определя адекватно, тъй като човешкият мозък прави това автоматично.

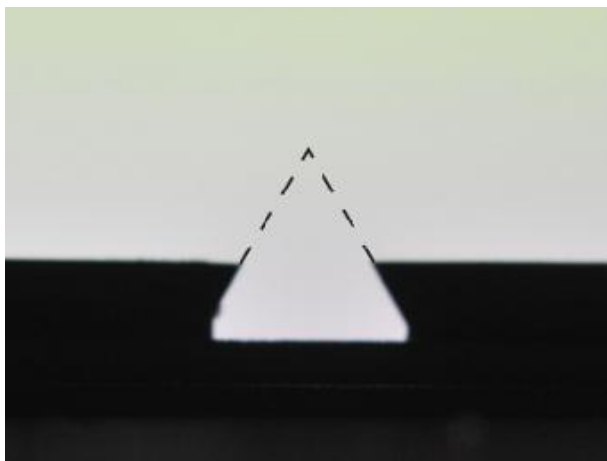
По мнението на професор Крафт, да се съвместят двата триъгълника на мерника и мушката и се насочи пистолетът в целта, е значително

А
П

по-просто, отколкото да се прицелиш с помощта на класическия открит мерник.

В случая с открит мерник е необходимо стрелецът да изпълни няколко действия. Трябва да държи на фокус три обекта – целта, мерника и мушката. Преди изстрел стрелецът съвместява мушката с прореза на мерника и получената въображаема права се насочва в целта. Последователността е следната: първо погледът се фиксира върху мерника, след това в мушката, след което в целта и непосредствено преди изстрел – отново в мушката. Цялата операция изисква определена сръчност.

Професор Крафт е уверен, че мерникът Opti-sight ще позволи да се извърши бързо премерване, а също така да се ускори подготовката на стрелеца за стрелба. Дали мерникът Opti-sight ще навлезе в серийно производство, засега все още не е ясно. Ако това се случи, системата на отрития мерник ще претърпи първото си изменение за последните повече от сто години.

Мерникът на Крафт, използващ визуалното продължение на линиите

ПЕНТАГОНЪТ САНКЦИОНИРА ДОСТАВКАТА В ТАЙВАН НА РАКЕТИ „ПЕЙТРИЪТ“

Властите в САЩ санкционираха доставката в Тайван на зенитните ракети „Пейтриът Адвансд Кейпъбилити-3“ (РАС-3), както и съпътстващото оборудване на сума около 1 млрд. долара. Както пише вестник „Файненшъл Таймс“, за договора за доставката, която ще осъществи компанията „Локхийд Мартин“, американското министерство на отбраната обяви на 6 януари 2010 г.

Изявлението на американската администрация прозвуча въпреки недоволството на Пекин, независимо от съществуващото напрежение в търговските отношения между САЩ и Тайван. Макар че сделката по продажба на „Пейтриът“ е била планирана още по време на администрацията на Джорж Буш, новата администрация на Барак Обама засега все още не е продавала оръжие на непризнатата островна държава.

Агенция „Ройтерс“ съобщи, че Съветът за американско-тайвански бизнес, в който влизат „Локхийд Мартин“ и производителят на ракетите „Пейтриът“ „Рейтиън“, критикува американската администрация за недостатъчното внимание към потребностите на Тайван.

През декември 2009 г. „Рейтиън“ получи от Тайпе нова поръчка за ракети РАС-3, с усъвършенстването на които се занимава „Локхийд Мартин“.

Ракетният комплекс „Пейтриът РАС-3“

